

**Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»**

**Πολιτική Συνοχής της ΕΕ και η Περιφέρεια Κρήτης: η
αξιολόγηση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων από τη
σκοπιά της αειφόρου ανάπτυξης**

Στυλιανή Παντερή

Κόρινθος, Νοέμβριος 2018

**University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations**

**Master Program in
«Governance and Public Policies»**

**EU cohesion policy and the Region of Crete: the evaluation of
Operational Programs from the aspect of Sustainable
Development**

Styliani Panteri

Corinth, November 2018

Πολιτική Συνοχής της ΕΕ και η Περιφέρεια Κρήτης: η αξιολόγηση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων από τη σκοπιά της αειφόρου ανάπτυξης

Σημαντικοί Όροι: Πολιτική Συνοχής, αειφόρος ανάπτυξη, επιχειρησιακά προγράμματα

Περίληψη

Η Πολιτική Συνοχής αποτελεί μία από τις σημαντικότερες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης που υλοποιείται για την επίτευξη της εμβάθυνσης και ολοκλήρωσης της. Οι ανισότητες ανάμεσα στις Περιφέρειες της Ένωσης και η ανάγκη μείωσης αυτών, έχουν ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της Πολιτικής Συνοχής και την καθιέρωση προγραμμάτων για την χρηματοδότηση των κρατών μελών. Η υλοποίηση των επιχειρησιακών προγραμμάτων που θέτουν ως προτεραιότητα την κοινωνική, οικονομική και εδαφική συνοχή στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης, επιτάσσει τον καθορισμό στόχων τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο, προσαρμοσμένων στις ανάγκες της εκάστοτε περιφέρειας. Στα πλαίσια της εργασίας διεξάγεται ανάλυση των εν λόγω στόχων καθώς και των επιχειρησιακών προγραμμάτων της Περιφέρειας Κρήτης. Επιπρόσθετα, καταδεικνύεται η σημασία των επιχειρησιακών προγραμμάτων, διεκπεραιώνεται η ανάλυση των αποτελεσμάτων και παρουσιάζεται η πρόοδος που έχει σημειωθεί όσον αφορά στην αειφόρο ανάπτυξη του νησιού. Εν κατακλείδι, γίνεται σύγκριση της Περιφέρειας με άλλες περιφέρειες της χώρας ως προς τους οικονομικούς δείκτες, προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα τόσο για την πορεία ανάπτυξης του νησιού, όσο και για την προοδευτική του τάση εν συγκρίσει με άλλες εθνικές περιφέρειες.

EU cohesion policy and the Region of Crete: the evaluation of Operational Programs from the aspect of Sustainable Development

Keywords: Cohesion Policy, sustainable development, operational programs

Abstract

Cohesion Policy consists one of the most important policies of the European Union which is implemented to achieve the deepening and integration of the Union. The inequalities between the Regions of the Union and the need of their reduction conclude to the reinforcement of the Cohesion Policy and the establishment of programs for the funding of the Member States. The implementation of operational programs that set as a priority the social, economic and territorial cohesion in the terms of sustainable development, determines as essential, the objectives for both European and national levels, adapted to the needs of each region. An analysis of the aforementioned objectives as well as of the operational programs of the Region of Crete is being carried out within the thesis. In addition, the importance of operational programs is profound, the analysis of the results is carried out and the progress made in terms of sustainable development of the island is presented. In conclusion, the region of Crete is compared with other ones in Greece, regarding the economic indicators, in order to end to conclusions about the island's development process, and its progress in comparison with other national regions.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο/Η δηλών/ούσα

.....
(Υπογραφή)

Περιεχόμενα

Περίληψη	1
Abstract	2
Κατάλογος Πινάκων	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Πολιτική Συνοχή της ΕΕ και αειφόρος ανάπτυξη

1.1 Εισαγωγή	7
1.2 Ιστορικό Εξέλιξης της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ	7
1.3 Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ)	11
1.4 Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης	11
1.5 Ανακεφαλαίωση	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης

2.1 Εισαγωγή	14
2.2 Στόχοι ΚΠΣ σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης	15
2.3 Στόχοι ΚΠΣ σε επίπεδο Ελλάδας	17
2.4 Βασικά προβλήματα στη διαχείριση και εκπλήρωση στόχων στην Ελλάδα.	19
2.5 Ανακεφαλαίωση	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Τα επιχειρησιακά προγράμματα στη Περιφέρεια Κρήτης

3.1 Εισαγωγή	21
3.2 Προγραμματικοί στόχοι επιχειρησιακών προγραμμάτων	21
3.3 ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου 2007-2013	23
3.4 ΠΕΠ Κρήτης 2014-2020	24
3.5 Ανακεφαλαίωση	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η επίδραση των επιχειρησιακών προγραμμάτων στην Περιφέρεια Κρήτης

4.1 Εισαγωγή	26
4.2 Δυνάμεις και Αδυναμίες της Περιφέρειας Κρήτης.	27
4.3 Επιτεύγματα των ΠΕΠ στην αειφορία	28
4.4 Η Περιφέρεια Κρήτης συγκριτικά με άλλες ελληνικές Περιφέρειες	30
4.5 Ανακεφαλαίωση	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Συμπεράσματα - Προτάσεις	35
--------------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	39
---------------------	-----------

Κατάλογος Πινάκων

- 4.1 Συμβολή Περιφερειών στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία το 2015
- 4.2 Συμβολή Περιφερειών στο εθνικό ΑΕΠ το 2015
- 4.3 Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας ανά περιφέρεια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ ΤΗΣ ΕΕ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1 Εισαγωγή

Η Πολιτική Συνοχής είναι μία από τις πιο σημαντικές πολιτικές που έχουν αναπτυχθεί στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η βασική επενδυτική πολιτική της Ένωσης ώστε να επιτευχθεί η οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή ανάμεσα στις Περιφέρειες της.¹ Η επίτευξη αυτών των στόχων γίνεται μέσω αναπτυξιακών προγραμμάτων που συγχρηματοδοτούνται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία.

Τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία είναι πέντε :

1. το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης,
2. το Ταμείο Συνοχής,
3. το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο,
4. το Ευρωπαϊκό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και
5. το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας,

εκ των οποίων τα τρία πρώτα Ταμεία είναι τα βασικά που μέσω των οποίων υλοποιείται η Πολιτική Συνοχής.²

Για την επίτευξη των στόχων της πολιτικής συνοχής και της μεγιστοποίησης της οικονομικής αποτελεσματικότητας της είναι απαραίτητος ο συντονισμός των κοινοτικών πολιτικών με τις εθνικές πολιτικές.³

1.2 Ιστορικό Εξέλιξης της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ.

Ήδη από την Συνθήκη της Ρώμης το 1957 τη σκέψη των Ευρωπαίων ηγετών απασχολούσε η επίτευξη μιας αρμονικής ανάπτυξης μεταξύ των Περιφερειών της Ευρώπης αλλά έως και τη δεκαετία του 1960 δεν είχαν υπάρξει προσπάθειες για μία ευρωπαϊκή περιφερειακή πολιτική.

Στόχος των Ευρωπαίων ηγετών ήταν η μελλοντική δημιουργία μιας Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης , όπου και προκειμένου για την επιτυχία της θεωρήθηκε αναγκαία η προσπάθεια επίλυσης

1 Μαραβέγιας, Ν., (2016) Ευρωπαϊκή Ένωση. Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα., σελ. 333

2 Μούσης, Ν., (2008) Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα., σελ. 226

3 Μαραβέγιας, 2016, ο.π., σελ. 334

των περιφερειακών ανισοτήτων και διαφοροποιήσεων της Ένωσης, μέσω της ίδρυσης ενός Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης,

Η σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης πραγματοποιήθηκε το 1974, όπου και μέσω αυτού θα υπήρχε η ενίσχυση με τους κατάλληλους πόρους της περιφερειακής ανάπτυξης της Ένωσης.

Με την πάροδο των ετών οι αδυναμίες του Ταμείου καθώς όμως και οι αλλαγές που προέκυψαν τόσο με την διεύρυνση της Ένωσης με την Ελλάδα, όσο και την προοπτική ένταξης της Πορτογαλίας και της Ισπανίας οδήγησαν στην αναθεώρηση του ΕΤΠΑ και στην δημιουργία των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων.⁴

Η ευκαιρία για την ανάπτυξη όμως της Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής ήρθε με την έναρξη ισχύος της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης το 1987, όπου για πρώτη φορά σε ευρωπαϊκό επίπεδο εμφανίζεται η έννοια του όρου Συνοχής, που ως στόχο της είχε την οικονομική και κοινωνική συνοχή της Ένωσης.

Η αδυναμία της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης ήταν ότι υπήρχε η ασάφεια γύρω από τον όρο Συνοχή, κάτι που αντιλήφθηκαν οι Ευρωπαίοι και η ευκαιρία για να καλυφθεί το κενό της ασάφειας ήρθε με το πρώτο πακέτο Ντελόρ το 1988, όπου και εισήγαγε ένα πολυετές σαφή πρόγραμμα προγραμματισμού των επιδιωκόμενων στόχων τους.

Τα πακέτα Ντελόρ τα οποία αποτελούσαν ευρωπαϊκή οικονομική βοήθεια έδωσαν μία νέα βάση στη διαρθρωτική πολιτική της Κοινότητας και στον κοινοτικό προϋπολογισμό. .

Οι βασικοί στόχοι της διαρθρωτικής πολιτικής⁵ όπως ορίστηκαν στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη ήταν :

- ο διπλασιασμός των Διαρθρωτικών Πόρων
- η ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών της Κοινότητας
- η ανασύσταση των περιοχών που πλήττονταν από την βιομηχανική παρακμή
- η καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας
- η προώθηση της επαγγελματικής αποκατάστασης των νέων
- και η προώθηση της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών και η προσαρμογή στις γεωργικές διαρθρώσεις.⁶

4 Μαραβέγιας, 2016, ο.π.,σελ. 337

5 Ο όρος της πολιτικής συνοχής εισήχθη από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ κι έπειτα.

6 Λιαργκόβας, Π., και Ανδρέου, Γ., (2007) Η νέα πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα., σελ. 29.

Το 1993 η Συνθήκη του Μάαστριχτ ή Συνθήκη για την ΕΕ εισήγαγε τρεις νέες καινοτομίες, την ίδρυση του Ταμείου Συνοχής, την Επιτροπή των Περιφερειών και την αρχή της επικουρικότητας.

Η Συνθήκη για την ΕΕ επέφερε σημαντικές αλλαγές στην Πολιτική Συνοχής στα πλαίσια όμως των μεταρρυθμίσεων που είχαν αποφασιστεί ήδη από το 1988, και ως κυριότερους στόχους είχε την οικονομική - κοινωνική συνοχή και την ανταγωνιστικότητα για τα κράτη μέλη.

Την υπογραφή της ΣΕΕ ακολουθεί το δεύτερο πακέτο Ντελόρ όπου υπήρξε η αύξηση του Προϋπολογισμού των Διαρθρωτικών Ταμείων.⁷ Στην συνέχεια μία ακόμα αναπροσαρμογή της πολιτικής συνοχής κρίθηκε αναγκαία το 1995, μετά την ένταξη της Σουηδίας και της Φινλανδίας στην ΕΕ όπου προστέθηκε στους υπάρχοντες στόχους η ενίσχυση των αραιοκατοικημένων περιφερειών των δύο αυτών χωρών.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 υπήρχαν 11 υποψήφιες προς ένταξη χώρες στην ΕΕ. Σαφώς μία τέτοια μεγάλη διεύρυνση της Ένωσης προς την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη ήταν μία πρόκληση όσον αφορά την Συνοχή της Ένωσης .

Αυτό οδήγησε αρχικά την Επιτροπή στο σχέδιο δράσης << Agenda 2000>> και σε μία σειρά από προτάσεις που αφορούν στην αναθεώρηση των Κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων, στις ενέργειες που ακολουθούνται για την ανάπτυξη της γεωργίας και του Ταμείου Συνοχής, καθώς και στο καθορισμό των μέσων προ ενταξιακής ενίσχυσης των υποψήφιων προς ένταξη χωρών.

Οι νέοι Κανονισμοί για το Ταμείο Συνοχής , τα Διαρθρωτικά Ταμεία και τα μέσα για την προ ενταξιακή βοήθεια υιοθετήθηκαν από το Συμβούλιο τον Ιούνιο του 1999.⁸

Το 2000 ακολούθησε η υιοθέτηση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας για την αντιμετώπιση των εξελίξεων στο ευρωπαϊκό περιβάλλον. Η στρατηγική περιλαμβάνει μια σειρά από στόχους για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας. Οι στόχοι περιληπτικά είναι οι εξής :

- Η δημιουργία ευρωπαϊκού χώρου γνώσεων και πληροφορίας όπου όλοι οι πολίτες θα μπορούν να έχουν πρόσβαση.
- Να αναπτυχθεί και να ενισχυθεί η πολιτική που αφορά τον τομέα της καινοτομίας και της έρευνας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Η δημιουργία φιλικού περιβάλλοντος για τις νέες και καινοτόμες επιχειρήσεις και η ενθάρρυνση των επενδύσεων.
- Μεταρρυθμίσεις στον τομέα της οικονομίας για την ολοκλήρωση και την αποτελεσματικότητα της εσωτερικής αγοράς.
- Η δημιουργία αποτελεσματικών και ολοκληρωμένων χρηματοοικονομικών αγορών με διαφάνεια και ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων.

7 Λιαργκόβας-Ανδρέου, 2007,ο.π., σελ. 33.

8 Μαραβέγιας, 2016,ο.π., σελ. 344.

- Η εφαρμογή υγιών μακροοικονομικών πολιτικών.
- Η έμφαση στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση με σκοπό την αποτελεσματικότερη ανταπόκριση στην νέα κοινωνία της γνώσης.
- Η δημιουργία σε βάθος χρόνου περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας με έμφαση στη δια βίου μάθηση.
- Η ενίσχυση και ο εκσυγχρονισμός της κοινωνικής πολιτικής.
- Και τέλος η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής καταπολεμώντας τη φτώχεια και την ανεργία, αναβαθμίζοντας τις δεξιότητες και αυξάνοντας τις ευκαιρίες στην αγορά εργασίας.⁹

Την περίοδο 2000-2006 το ποσό για τις διαρθρωτικές ενέργειες αντιστοιχούσε στο 0,4% του ΑΕΠ της ΕΕ και οι Κανονισμοί της Πολιτικής Συνοχής ήταν στο πνεύμα των προτάσεων της Επιτροπής, επιφέροντας κάποιες τροποποιήσεις. Το 2004, ακολούθησαν από την Επιτροπή, προτάσεις για την μεταρρύθμιση της πολιτικής συνοχής,¹⁰, όπου εισήχθησαν στη νέα πολιτική συνοχής της περιόδου 2007-2013 και είχε ως στόχο να ανταποκριθεί στις σοβαρές αναπτυξιακές ανάγκες που είχαν προκύψει στα νέα κράτη μέλη και να υπάρξει μία καλύτερη διαχείριση των αναγκών. Τα επιχειρησιακά προγράμματα της περιόδου σύμφωνα με την Επιτροπή περιέχουν θέματα που αφορούν την καινοτομία και οικονομία της γνώσης, το περιβάλλον και την πρόληψη κινδύνων καθώς και μεταρρυθμίσεις για πλήρη απασχόληση, βελτίωση της ποιότητας και της παραγωγικότητας της εργασίας και προώθηση της κοινωνικής συνοχής.

Το 2009 με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβόνας ή Συνθήκη για την Λειτουργία της ΕΕ εισάγεται στην πολιτική συνοχής και ο όρος της εδαφικής συνοχής, καθώς μέχρι τότε ήταν μόνο η οικονομική και κοινωνική συνοχή. Οι προτάσεις της Επιτροπής για την πολιτική συνοχής στα πλαίσια της επόμενης προγραμματικής περιόδου 2014-2020 παρουσιάστηκαν το 2011, κι ήταν σαφώς προσαρμοσμένες στα νέα δεδομένα της Ένωσης, λόγω της κρίσης της Ευρωζώνης.

Οι πόροι για τη νέα πολιτική συνοχής στην συγκεκριμένη προγραμματική περίοδο υπήρξαν για πρώτη φορά μειωμένοι σε σχέση με τις προηγούμενες και έχει θέσει 11 θεματικούς στόχους.

Οι στόχοι είναι :

1. Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας
2. Βελτίωση της πρόσβασης σε τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών (ΤΠΕ), και χρήση και ποιότητα αυτών
3. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ
4. Στήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία με μειωμένη χρήση άνθρακα
5. Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, πρόληψη και διαχείριση κινδύνων

⁹ Σκούντζος, Θ., (2006) Θεσμοί & Πολιτικές Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Β' έκδοση, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα., σελ 75.

¹⁰ Μαραβέγιας, 2016, ο.π.,σελ. 344.

6. Διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος, και προώθηση της αποδοτικής χρήσης πόρων
7. Προώθηση βιώσιμων μεταφορών και βελτίωση των υποδομών δικτύων
8. Προώθηση της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης, και στήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων
9. Προώθηση της κοινωνικής ένταξης, καταπολέμηση της φτώχειας και όλων των διακρίσεων
10. Επενδύσεις στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση
11. Βελτίωση της αποδοτικότητας της δημόσιας διοίκησης ¹¹

1.3 Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ)

Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα είχαν ως στόχο την οικονομική ενίσχυση και ανάπτυξη των χωρών του ευρωπαϊκού Νότου που υστερούσαν σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Τα προγράμματα καθιερώθηκαν με τον Κανονισμό 2088/85 το 1985, τέθηκαν σε ισχύ το 1986, ολοκληρώθηκαν το 1993 και αποτέλεσαν μία σημαντική πρωτοβουλία της Κοινότητας.

Τα ΜΟΠ αφορούσαν την Ελλάδα, την Νότια Ιταλία και την Νότια Γαλλία και αυτές οι χώρες του ευρωπαϊκού Νότου με αφορμή την επικείμενη τότε ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στην ΕΕ, προέβαλλαν οικονομικές απαιτήσεις προκειμένου να κάνουν δεκτή την προσχώρηση των υπό ένταξη αυτών χωρών στην Ένωση. Ως αποτέλεσμα των πιέσεων τους ήταν τα συγκεκριμένα προγράμματα να δοθούν ως αντάλλαγμα για να δεχτούν την επικείμενη διεύρυνση της Ένωσης.

Το συνολικό ποσό που δόθηκε στην περίοδο αυτή ήταν 4,1 δις ECU και η χρηματοδότηση έγινε τόσο μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων της Ένωσης όσο και μέσω της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

Πιο συγκεκριμένα Η Ελλάδα έλαβε 2,5 δις ECU. Η χρηματοδότηση των προγραμμάτων στην Ελλάδα ήταν σε ποσοστό 70% από την Κοινότητα και 30% από τον Κρατικό Προϋπολογισμό της χώρας. Οι τομείς στους οποίους επικεντρώθηκαν τα προγράμματα που είχαν ως στόχο την ανάπτυξη της ελληνικής περιφέρειας ήταν η αλιεία, η βιομηχανία, η βιοτεχνία, η γεωργία και η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού. ¹²

1.4 Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης

¹¹ http://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/how/priorities , (26/7/2018)

¹² Μπαμπαλιούτας, Λ., και Μητσόπουλος, Κ., (2014) Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση & περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη., σελ. 159.

Ως αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη ανάπτυξη ορίζεται «...αυτή που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, δίχως να μειώνει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών ανθρώπων να ικανοποιήσουν τις δικές τους»¹³

Αφορά τόσο το περιβάλλον όσο και τους κοινωνικούς και οικονομικούς τομείς από τους οποίους επηρεάζεται και συνδέεται με την προώθηση μίας ποιοτικής ζωής για όλους τους πολίτες, σε κάθε τομέα και για όσο υπάρχει ζωή.¹⁴

Το 2015 ορίστηκε από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών η Ατζέντα 2030 όπου περιλαμβάνονται 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης οι οποίοι τίθενται παγκοσμίως. Η Ατζέντα έχει ως σκοπό, μέχρι το 2030 να έχει μειωθεί όσο το δυνατόν περισσότερο η φτώχεια και να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη.¹⁵ Οι 17 Στόχοι συνοπτικά είναι οι εξής :

1. Μηδενική φτώχεια
2. Μηδενική πείνα
3. Καλή υγεία και ευημερία
4. Ποιοτική εκπαίδευση
5. Ισότητα των φύλων
6. Καθαρό νερό και αποχέτευση
7. Φτηνή και καθαρή ενέργεια
8. Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη
9. Βιομηχανία, καινοτομία και υποδομές
10. Λιγότερες ανισότητες
11. Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες
12. Υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή
13. Δράση για το κλίμα
14. Ζωή στο νερό
15. Ζωή στη στεριά
16. Ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί
17. Συνεργασία για τους στόχους.¹⁶

Η ΕΕ στα πλαίσια της Ατζέντας 2030 χρησιμοποιεί τους Στόχους των Ηνωμένων Εθνών στη στρατηγική της για την βιώσιμη ανάπτυξη. Η ΕΕ είχε και έχει ως στόχο την αειφόρο ανάπτυξη και όπως αναφέρεται και στην ΣΛΕΕ, στο άρθρο 11 << Οι απαιτήσεις της περιβαλλοντικής

13 [Φλογαίτη Ε., 'Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία', \(2006 \), εκδόσεις 'Ελληνικά Γράμματα'](#)

14 Μητούλα, 2006,ο.π., σελ. 27.

15 https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/global-topics/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_el , (18/7/2018)

16 https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=27537&Itemid=73 , (18/7/2018)

προστασίας πρέπει να ενταχθούν στον καθορισμό και την εφαρμογή των πολιτικών και δράσεων της Ένωσης, ιδίως προκειμένου να προωθηθεί η αειφόρος ανάπτυξη>>.¹⁷

Το 2016 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε τα επόμενα βήματα για ένα βιώσιμο ευρωπαϊκό περιβάλλον και την δέσμευση της Ένωσης για την αειφόρο ανάπτυξη.

Οι δράσεις που υλοποιεί η ΕΕ στα πλαίσια της Ατζέντας 2030 είναι η υιοθέτηση των 17 Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης, η ένταξη της στις προτεραιότητες και στις πολιτικές της, καθώς και προώθηση της υλοποίησης της Ατζέντας, σε συνεργασία με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Ακόμα η ΕΕ αναλαμβάνει την κατάθεση εκθέσεων που αφορούν την πρόοδο της Ένωσης σε αυτούς τους τομείς, την ανταλλαγή καλών πρακτικών τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο και τέλος τον προγραμματισμό των πολιτικών που αφορούν την αειφόρο ανάπτυξη και μετά το 2020.¹⁸

Η εφαρμογή των Στόχων και η προώθηση εν γένει της πολιτικής συνοχής της Ένωσης διασφαλίζονται μέσω του προϋπολογισμού της ΕΕ και των επενδύσεων που προκύπτουν

Τέλος μέσω των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων προωθούνται και επιτυγχάνονται αρκετοί από τους στόχους της αειφορίας.

1.5 Ανακεφαλαίωση

Η Ε.Ε στα πλαίσια της επίτευξης των προσπαθειών για την ολοκλήρωση της έχει θέσει σειρά πολιτικών και στόχων.

Μία από τις σημαντικότερες και πλέον καθοριστικές πολιτικές της είναι η πολιτική Συνοχής η οποία αναπτύχθηκε στα πλαίσια της κύριας επενδυτικής πολιτικής της Ε.Ε και στοχεύει στην οικονομική-κοινωνική και εδαφική συνοχή των περιφερειών της.

Εκ της ιδρύσεως του ευρωπαϊκού οικοδομήματος υπήρξε το όραμα για την επίτευξη της αρμονικής συνύπαρξης μεταξύ περιφερειών της Ευρώπης.

Η πολιτική συνοχής από τη σύστασή της έως και σήμερα έχει υποστεί σειρά διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίες είναι προσαρμοσμένες στις ανάγκες και τα καλέσματα της κάθε εποχής.

Για την αποτελεσματικότητα της πολιτικής συνοχής έχουν δημιουργηθεί τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία, μέσω των οποίων χρηματοδοτούνται οι προγράμματα στόχοι και τα επιχειρησιακά προγράμματα.

Η πολιτική συνοχής εφαρμόζεται σε προγραμματικές περιόδους με επιχειρησιακά προγράμματα ανάλογα των αναγκών, ξεκινώντας από τα πακέτα Ντελόρ το 1988 και το 1ο Κοινοτικό πλαίσιο

17 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>, (18/7/2018)

18 https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/global-topics/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_el, (19/7/2018)

στήριξης ,φτάνοντας έως σήμερα στην πολιτική συνοχής της περιόδου 2014-2020. όπου υλοποιούνται τα Εθνικά στρατηγικά πλαίσια αναφοράς .

Καθώς βασικός στόχος της Ε.Ε ήταν και παραμένει η αειφόρος ανάπτυξη, η οποία ορίζεται ως «...αυτή που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, δίχως να μειώνει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών ανθρώπων να ικανοποιήσουν τις δικές τους», τα προγράμματα και οι πολιτικές έχουν ως στόχοι της Ε.Ε στοχεύουν σταθερά στην επίτευξη της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

2.1 Εισαγωγή

Μετά την υπογραφή της ΕΕΠ και την ένταξη των Ιβηρικών χωρών στην Κοινότητα, κρίθηκε αναγκαία η ενίσχυση της περιφερειακής πολιτικής. Το 1988 ήταν μία σημαντική χρονιά τόσο για την Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και για την Ελλάδα καθώς αποφασίσθηκε μία συνολική μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων και ο διπλασιασμός μέχρι το 1992, των πόρων της περιφερειακής πολιτικής. Στα πλαίσια αυτών των σημαντικών για την Ένωση μεταρρυθμίσεων, τέθηκε σε ισχύ ο θεσμός των ΚΠΣ.

Τα ΚΠΣ αφορούν τις πολυετείς αναπτυξιακές δράσεις που χρηματοδοτούν από κοινού η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και οι εθνικές αρχές της κάθε χώρας. Πέρα από την χρηματοδότηση, και οι δύο πλευρές έχουν την ευθύνη του ελέγχου και της επίβλεψης των Προγραμμάτων.¹⁹

Τα ΚΠΣ εφαρμόστηκαν σε τρεις χρονικές περιόδους, ξεκινώντας με το Α' ΚΠΣ που άρχισε από το 1988 έως το 1992, το Β' ΚΠΣ από το 1993 έως το 1999 και το Γ' ΚΠΣ από το 2000 έως το 2006. Από το 2007, στα πλαίσια της νέας στρατηγικής προσέγγισης για την Πολιτική Συνοχής της Ένωσης, καθιερώνεται το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) με το πρώτο ΕΣΠΑ την περίοδο 2007-2013 και την τρέχουσα χρονική περίοδο υλοποιείται το ΕΣΠΑ II που ξεκίνησε το 2014 και θα ολοκληρωθεί το 2020.

¹⁹ Λιαργκόβας – Ανδρέου, 2007, ο.π.,σελ. 30.

2.2 Στόχοι ΚΠΣ σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι στόχοι των ΚΠΣ σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι ποικίλοι και έχουν υποστεί αρκετές τροποποιήσεις και αναπροσαρμογές κατά την διάρκεια των προγραμματικών περιόδων.

Ήδη πριν από το κλείσιμο μίας προγραμματικής περιόδου, ξεκινάει η διαδικασία προσαρμογής των στόχων στα νέα δεδομένα και στις αλλαγές που έχουν προκύψει στην Ένωση. Οι νέοι στόχοι που μπορεί να τεθούν ή η αναπροσαρμογή των παλαιών μπορεί να οφείλονται και σε αδυναμίες που παρατηρήθηκαν στην εφαρμογή των αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Οι στόχοι του Α' ΚΠΣ, ορίζονται στον Κανονισμό 2052/1988 του Συμβουλίου για την λειτουργία των Διαρθρωτικών Ταμείων. Και αφορούν στη:

1. << προώθηση της ανάπτυξης και διαρθρωτικής προσαρμογής των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών>>
2. << μετατροπή των περιφερειών, παραμεθόριων περιοχών ή τμημάτων περιοχών που πλήττονται σοβαρά από τη βιομηχανική παρακμή>>
3. << καταπολέμηση της ανεργίας μακράς διάρκειας>>
4. << διευκόλυνση της επαγγελματικής ένταξης των νέων>>
5. << επιτάχυνση της προσαρμογής των γεωργικών διαρθρώσεων >> και <<προώθηση της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών>>. ²⁰

Οι στόχοι του Β' ΚΠΣ ορίζονται στο νέο Κανονισμό 2081/1993, όπου τροποποιεί τον προηγούμενο ως προς την λειτουργία των Διαρθρωτικών Ταμείων και οι βασικές αρχές του Κανονισμού παραμένουν οι ίδιες, πέρα από κάποιες προσθήκες.

Οι στόχοι και στο Β' ΚΠΣ είναι ίδιοι με το Α', προσθέτοντας ακόμα τον στόχο της << διευκόλυνσης της προσαρμογής των εργαζομένων στις μεταβολές της βιομηχανίας και στην εξέλιξη των συστημάτων παραγωγής >>. ²¹

Στο Γ' ΚΠΣ με τον Κανονισμό 1260/1999,²² οι στόχοι απλοποιούνται και συνοψίζονται σε τρεις.

20 Βλ. Κανονισμός ΕΟΚ, αριθ. 2052/1988 του Συμβουλίου <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4b189260-024c-4130-ae6c-8ad7f025f134/language-el>

21 Βλ. Κανονισμός ΕΟΚ, αριθ. 2081/1993 του Συμβουλίου <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/01be3f9d-92d4-4d4f-b901-9839a808ccb4/language-en/format-PDF/source-search>

22 Βλ. Κανονισμός ΕΚ, αριθ. 1260/1999 του Συμβουλίου <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R1083&from=EL>

- << προώθηση της ανάπτυξης και της διαρθρωτικής προσαρμογής των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών>>.
- << στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής ανασυγκρότησης των περιοχών που αντιμετωπίζουν διαρθρωτικές δυσκολίες>>
- << στήριξη της προσαρμογής και του εκσυγχρονισμού των πολιτικών και των συστημάτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης>>. ²³

Ήδη πριν το τέλος της Γ' Προγραμματικής Περιόδου είχαν αρχίσει οι προτάσεις για την νέα Προγραμματική Περίοδο 2007-2013.

Οι προτάσεις που κατέθεσε η ΕΕ ονομάζονται <<Κοινοτικοί Στρατηγικοί Προσανατολισμοί>> πάνω στους οποίους στηρίζονται τα Εθνικά Στρατηγικά Πλαίσια Αναφοράς. (ΕΣΠΑ).

Ο Κανονισμός ΕΚ 1083/2006 του Συμβουλίου ορίζει τις γενικές διατάξεις των Ταμείων ²⁴ και καταργεί τον προηγούμενο Κανονισμό 1260/1999.

Ο Κανονισμός περιλαμβάνει τρεις στόχους, την << Σύγκλιση>> όπου στοχεύει στην επίσπευση της σύγκλισης μεταξύ των χωρών και των περιφερειών της Ένωσης, την << Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση>> στοχεύοντας στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών και της απασχόλησης μέσω οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών και τέλος την << Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία>> ενισχύοντας τόσο την διασυνοριακή και διακρατική συνεργασία όσο και την διαπεριφερειακή. ²⁵

Ο Κανονισμός 1303/2013 που ισχύει μέχρι και σήμερα εφαρμόζεται για την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020. Ο Κανονισμός αυτός καθορίζει τις γενικές διατάξεις των ΕΔΕΤ και καταργεί τον Κανονισμό 1083/2006.

Σύμφωνα με τον Κανονισμό κάθε ΕΔΕΤ θα πρέπει να συμβάλλει στην οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή ακολουθώντας κάποιους στόχους. Οι στόχοι ορίζονται στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος, που προωθεί η ΕΕ και είναι οι εξής :

1. << ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας >>
2. << βελτίωση της πρόσβασης, της χρήσης και της ποιότητας των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών >>
3. << βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και του γεωργικού τομέα (για το ΕΓΤΑΑ) και του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας (για το ΕΤΘΑ) >>
4. << υποστήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς >>

²³ Μπαμπαλιούτας – Μητσόπουλος, 2014, ο.π.,σελ. 200.

²⁴ Τα Ταμεία είναι το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ και το Ταμείο Συνοχής

²⁵ Βλ. Κανονισμός ΕΚ, αριθ. 1083/2006 του Συμβουλίου

5. << προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης κινδύνων >>
6. << διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων >>
7. << προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και άρση των προβλημάτων σε βασικές υποδομές δικτύων >>
8. << προώθηση της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης και υποστήριξη της κινητικότητας της εργασίας >>
9. << προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας και των διακρίσεων >>
10. << επένδυση στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και την επαγγελματική κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και τη δια βίου μάθηση >>
11. << ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας των δημόσιων αρχών και των ενδιαφερόμενων φορέων και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης >>²⁶

2.3 Στόχοι ΚΠΣ σε επίπεδο Ελλάδας

Η Ελλάδα πέρα από τους στόχους που τίθενται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σε κάθε προγραμματική περίοδο έθετε και τους δικούς της στόχους και άξονες που έπρεπε να υλοποιηθούν στα πλαίσια των προγραμματικών περιόδων.

Στο Α' ΚΠΣ, οι ελληνικές αρχές έθεσαν κάποιους άξονες προτεραιοτήτων εκ των οποίων οι βασικότεροι αφορούσαν τον εκσυγχρονισμό της χώρας στις βασικές υποδομές όπως τα οδικά και τηλεπικοινωνιακά δίκτυα, την ανάπτυξη της γεωργίας μέσω διαρθρωτικών μεταβολών, την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, την ανάπτυξη του τουρισμού, την ενίσχυση και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και τέλος την ανάπτυξη των περιφερειών.

Με την έναρξη του Β' ΚΠΣ τέθηκαν πιο διευρυμένοι στόχοι σε σχέση με το Α' πάντοτε όμως στη βάση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας. Πιο συγκεκριμένα το Β' ΚΠΣ στόχευε στην ανάπτυξη των βασικών υποδομών της χώρας και της ανταγωνιστικότητας του οικονομικού τομέα μέσω των επενδύσεων, την προώθηση της απασχόλησης και της ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, την μείωση των ανισοτήτων στις περιφέρειες και την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών. Οι στόχοι ακόμα αφορούσαν την ανάπτυξη της βιομηχανίας, την στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων καθώς και την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα και του τουρισμού.

²⁶ Βλ. Κανονισμός ΕΕ, αριθ. 1303/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=celex%3A32013R1303>

Οι στόχοι που έχει θέσει η χώρα αφορούν αφενός τους τομείς στους οποίους έχει συγκριτικό πλεονέκτημα και επιθυμώντας την περαιτέρω ανάπτυξή τους, όπως ο τουρισμός και η γεωργία και αφετέρου σε τομείς που χρειάζεται η ανάπτυξη και η προσαρμογή της χώρας στα ευρωπαϊκά πλαίσια όπως πχ το δίκτυο μεταφορών.²⁷

Στο Γ' ΚΠΣ οι κύριοι άξονες στους οποίους στοχεύει είναι οι ανθρωπίνι πόροι, οι μεταφορές, η ανταγωνιστικότητα, η αγροτική ανάπτυξη και αλιεία, η ποιότητα ζωής, η κοινωνία της πληροφορίας και η περιφερειακή ανάπτυξη.

Στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ υλοποιήθηκαν 13 Περιφερειακά, 11 Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα όπου αποσκοπούσαν στη δημιουργία προϋποθέσεων για μία μακροπρόθεσμη ανάπτυξη και σύγκλιση των περιφερειών της χώρας με τις άλλες ευρωπαϊκές περιφέρειες.

Επίσης και ένα επιχειρησιακό πρόγραμμα «Τεχνική Βοήθεια» όπου είχε ως σκοπό την βελτίωση και ενίσχυση του συστήματος διαχείρισης, παρακολούθησης και ελ.έγχου, τόσο των ΚΠΣ όσο και των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων.²⁸

Το τρίτο ΚΠΣ ακολούθησε το ΕΣΠΑ Ι από το 2007 έως το 2013, όπου το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώθηκε το πρόγραμμα, προέκυψε σύμφωνα με τις αναπτυξιακές ανάγκες των Περιφερειών, την ανάγκη για ολοκλήρωση των έργων της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου και την προσαρμογή των στόχων σύμφωνα με τη Στρατηγική της Λισσαβόνας.

Οι προτεραιότητες του ΕΣΠΑ 2007-2013 είναι :

1. η εξωστρέφεια και ενίσχυση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος
2. η επένδυση στη κοινωνία της γνώσης και την καινοτομία
3. η ενίσχυση της απασχόλησης και η ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής
4. η αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός του θεσμικού περιβάλλοντος
5. η αειφόρος ανάπτυξη και η ποιότητα ζωής και
6. η ενίσχυση των φυσικών και τεχνολογικών δομών προσπελασιμότητας.²⁹

Το ΕΣΠΑ Ι σε σχέση με τα προηγούμενα ΚΠΣ χαρακτηρίζεται ότι έδωσε περισσότερη έμφαση στην επιχειρηματικότητα, στην καινοτομία, στην παιδεία, τον πολιτισμό, το περιβάλλον και την γενικότερη ανάπτυξη των περιφερειών.³⁰

Την παρούσα χρονική στιγμή βρίσκεται σε εφαρμογή το ΕΣΠΑ ΙΙ που ξεκίνησε το 2014 και θα ολοκληρωθεί το 2020 και πέρα από τους στόχους που θέτει για την ανάπτυξη της χώρας θα συμβάλει στην επίτευξη των εθνικών στόχων της χώρας στα πλαίσια της Στρατηγικής της Λισσαβόνας.

27 Μητούλα, 2006, ο.π., σελ 190

28 Παπαδασκαλόπουλος, Α. και Χριστοφάκης, Μ., (2002) ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.ο.π., σελ. 51

29 Λιαργκόβας – Ανδρέου, 2007, ο.π., σελ. 228

30 Λιαργκόβας – Ανδρέου, 2007, ο.π., σελ. 231

Οι προτεραιότητες του νέου ΕΣΠΑ αφορούν αρκετούς τομείς και πιο συγκεκριμένα την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και τη στόχευση προς μία πιο ποιοτική επιχειρηματικότητα με τη χρήση καινοτόμων πρακτικών. Ακόμα στοχεύει στην ανάπτυξη και αξιοποίηση των ικανοτήτων του ανθρωπίνου δυναμικού μέσω προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης αλλά και ενεργή κοινωνική ενσωμάτωση.

Προτεραιότητα και σε αυτή την προγραμματική περίοδο είναι σαφώς η προστασία του περιβάλλοντος με μετάβαση σε μία οικονομία φιλική προς το περιβάλλον, και ο εκσυγχρονισμός των υποδομών που ενισχύουν την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.

Τέλος μία επιπλέον προτεραιότητα του ΕΣΠΑ II είναι η βελτίωση των θεσμών και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης της χώρας.³¹

2.4 Βασικά προβλήματα στη διαχείριση και εκπλήρωση στόχων στην Ελλάδα.

Τόσο τα ΚΠΣ όσο και μετέπειτα τα ΕΣΠΑ έχουν αναμφίβολα συμβάλλει στην ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας και στην βελτίωση των υποδομών της χώρας. Πέραν όμως των θετικών στοιχείων και αποτελεσμάτων των προγραμμάτων αυτών, υπήρξαν και αρκετά προβλήματα.

Τα βασικά προβλήματα αφορούσαν τόσο την διαχείριση των προγραμμάτων όσο και την αδυναμία εκπλήρωσης των στόχων που είχαν τεθεί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα που αποδεικνύει την ύπαρξη προβλημάτων στην εκπλήρωση των στόχων, είναι ότι σε κάθε νέα προγραμματική περίοδο οι στόχοι που τίθενται είναι κατά βάση οι ίδιοι, πέρα από κάποιες τροποποιήσεις.

Έτσι κατανοούμε ότι για να τίθενται οι ίδιοι στόχοι για αρκετά χρόνια, σημαίνει ότι δεν έχουν επιτευχθεί ακόμα. Ήδη από την εφαρμογή του Α' ΚΠΣ παρατηρήθηκαν αδυναμίες στην εφαρμογή των προγραμμάτων, στην απορρόφηση πόρων, αλλά και στην χρηματοδότηση και ολοκλήρωση αρκετών έργων. Κύρια αιτία αυτών, ήταν τόσο η έλλειψη τεχνογνωσίας της δημόσιας διοίκησης όσο και η γραφειοκρατία και η λειτουργία του πολιτικού συστήματος γενικότερα, όπου έκαναν την εφαρμογή και αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων ακόμα πιο δύσκολη.

Αν και τα χρηματοδοτικά κονδύλια έχουν προσφέρει σημαντική οικονομική ανάπτυξη στη χώρα, τα θετικά αποτελέσματα θα ήταν ακόμη περισσότερα αν η Ελλάδα είχε προσπαθήσει να αντιμετωπίσει τις παθογένειες του συστήματος της που εμπόδιζαν μία επιτυχημένη και αποτελεσματική εφαρμογή των επιχειρησιακών προγραμμάτων.

Το διοικητικό σύστημα της Ελλάδας χρειάστηκε να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις του κοινοτικού κανονιστικού πλαισίου πράγμα το οποίο επέφερε καθυστερήσεις τόσο στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας όσο και στην σύγκλιση της ελληνικής περιφέρειας με τις άλλες ευρωπαϊκές.

31 <https://www.espa.gr/el/Pages/staticESPA2014-2020.aspx> (26/7/2018)

2.5 Ανακεφαλαίωση

Από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας υπήρχε ο στόχος της ενίσχυσης της περιφερειακής πολιτικής. Η πολιτική συνοχής όπως ορίζεται πλέον στις μέρες μας, ενισχύεται μέσω επιχειρησιακών προγραμμάτων που στηρίζουν αναπτυξιακές δράσεις, χρηματοδοτούμενες τόσο από την Ε.Ε όσο και από τις εθνικές αρχές.

Το 1988 θεσπίστηκαν τα ΚΠΣ μέσω των οποίων θα υλοποιούνταν τα προγράμματα και διήρκεσαν έως το 1999. Έπειτα ακολούθησε η πολιτική συνοχής 2007-2013 και 2014-2020. Τα ΚΠΣ είχαν συγκεκριμένη στοχοθεσία, τόσο σε επίπεδο Ε.Ε. όσο και σε εθνικό επίπεδο. Στα πλαίσια της Ένωσης, κύρια προτεραιότητα ήταν η προώθηση της ανάπτυξης στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες και στην σύγκλιση αυτών με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές. Αυτή η ανάγκη γινόταν όλο και μεγαλύτερη λόγω των συνεχών διευρύνσεων της Ένωσης.

Ακόμα η Ε.Ε στόχευε στην καταπολέμηση της μακροχρόνια ανεργίας, στην ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας αλλά και στην αγροτική ανάπτυξη.

Οι στόχοι που τίθενται σε κάθε προγραμματική περίοδο, προσαρμόζονται τόσο βάσει των αναγκών των περιφερειών όσο και βάσει των εξελίξεων που λαμβάνουν χώρα εντός αυτής. Με την νέα πολιτική συνοχής 2014-2020, η Ε.Ε προωθεί επιπλέον την ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας, την στήριξη των κοινωνικά ευπαθών ομάδων, την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, την προστασία του περιβάλλοντος και εν γένει την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης.

Σε εθνικό επίπεδο, έχουν τεθεί άξονες προτεραιοτήτων, με βάση τις ανάγκες των ελληνικών περιφερειών. Οι βασικότερες εξ αυτών αφορούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας, τον εκσυγχρονισμό των βασικών υποδομών της όπως τα οδικά και τηλεπικοινωνιακά δίκτυα, την ανάπτυξη του τουρισμού και της γεωργίας, την προώθηση της απασχόλησης και την μείωση των ανισοτήτων ανάμεσα στις περιφέρειες.

Η Ελλάδα στα πλαίσια των ΚΠΣ αλλά και των ΕΣΠΑ υλοποίησε περιφερειακά και τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα που ενίσχυσαν σε σημαντικό βαθμό την ανάπτυξη των περιφερειών

και της ελληνικής οικονομίας. Παρά τον θετικό αντίκτυπο των ΚΠΣ δεν έλειψαν τα προβλήματα στη διαχείριση των προγραμμάτων, στην απορρόφηση των πόρων και στην επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί. Τα προβλήματα αυτά οφείλονται στη γραφειοκρατία, στην αδυναμία της δημόσιας διοίκησης να ανταποκριθεί στις κοινοτικές οδηγίες και την γενικότερη λειτουργία του πολιτικού συστήματος της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Τα επιχειρησιακά προγράμματα στη Περιφέρεια Κρήτης

3.1 Εισαγωγή

Η Περιφέρεια Κρήτης αποτελείται από τέσσερις περιφερειακές ενότητες : Ηρακλείου, Λασιθίου, Χανίων και Ρεθύμνης, με έδρα το Ηράκλειο. Στην Περιφέρεια Κρήτης ανήκουν και ορισμένα μικρά νησιά όπως η Γαύδος και η Γαυδοπούλα, η Χρυσή, το Κουφονήσι και οι νήσοι Διονυσάδες, εκ των οποίων τα περισσότερα είναι ακατοίκητα. Το νησί καταλαμβάνει έκταση 8.303 km² και η μορφολογία της χωρίζεται σε τρεις βασικές ζώνες : την ορεινή , τη μέση και τη χαμηλή ζώνη. Ο πληθυσμός της Κρήτης σύμφωνα με την τελευταία απογραφή ανέρχεται στους 623.065 και αντιστοιχεί στο 5,76% του συνολικού πληθυσμού τη χώρας.

Η οικονομία της Περιφέρειας βασίζεται κυρίως στην αγροτική οικονομία με ποσοστό 19,4 της συνολικής απασχόλησης, καθώς το τουρισμό και το εμπόριο που καταλαμβάνει το 35,4 της απασχόλησης.³² Στο σύνολο των 623.065 κατοίκων, οι οικονομικά ενεργοί ανέρχονται στους 269.873, εκ των οποίων οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα είναι 33.258, στον δευτερογενή 32.740, στον τριτογενή 159.720 και οι άνεργοι 44.155. Οι οικονομικά μη ενεργοί κάτοικοι είναι 353.192. Τέλος το ΑΕΠ της Περιφέρειας Κρήτης σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το 2015 ανήλθε σε 8.787 εκατομμύρια ευρώ. Τα τελευταία χρόνια το ΑΕΠ στην Κρήτη παρουσιάζει μια μικρή σταθερή άνοδο χωρίς αξιοσημείωτες διακυμάνσεις.³³

3.2 Προγραμματικοί στόχοι επιχειρησιακών προγραμμάτων

32 <https://www.crete.gov.gr/category/i-perifereia/> (22/9/2018)

33 <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM04/-> (22/9/2018)

Στα πλαίσια της οικονομικής ενίσχυσης και ανάπτυξης των Περιφερειών της Ένωσης, έχουν εφαρμοσθεί αρκετά επιχειρησιακά προγράμματα στην Ελλάδα, ξεκινώντας από τα ΜΟΠ και τα ΚΠΣ, φτάνοντας μέχρι σήμερα, που είναι σε ισχύ το ΕΣΠΑ 2014-2020. Οι Περιφέρειες της χώρας έχουν λάβει μεγάλες χρηματοδοτήσεις για την υλοποίηση προγραμμάτων, θέτοντας πέρα των εθνικών στόχων, και στόχους προσαρμοσμένοι στις ανάγκες της εκάστοτε Περιφέρειας.

Με την ένταξη της Περιφέρειας Κρήτης στα ΜΟΠ έγινε η αρχή μίας αναπτυξιακής προσπάθειας για το νησί. Στα πλαίσια των ΜΟΠ η Κρήτη έλαβε χρηματοδότηση ύψους 108 δις δραχμών, για την υλοποίηση μικρής εμβέλειας έργων που αφορούσαν όμως τομείς στους οποίους υστερούσε η Περιφέρεια. Οι χρηματοδοτήσεις αφορούσαν την γεωργική έρευνα, αρδεύσεις, κατάρτιση για συνεταιρισμούς, ιδιωτικά τουριστικά καταλύματα, αναστήλωση αρχαιολογικών χώρων και ανάδειξη μνημείων, λιμάνια, αεροδρόμια καθώς και τον χώρο της υγείας.

Τα ΜΟΠ ακολούθησε το Α' ΚΠΣ την περίοδο 1988-1992, όπου η Κρήτη απορρόφησε από αυτό περί τα 100 δις δραχμές. Η εφαρμογή του σε όλη τη χώρα και κατ' επέκταση και στη Κρήτη δεν έφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Η ανάπτυξη σε τομείς όπως η γεωργία, ο τουρισμός και οι υποδομές ήταν στις κύριες προτεραιότητες του προγράμματος. Τα κενά που άφησε το Α' ΚΠΣ ήρθε να καλύψει το δεύτερο ΚΠΣ. Την περίοδο του Β' ΚΠΣ 1993-1999, το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κρήτης περιείχε 8 υποπρογράμματα. Παρατηρώντας τόσο τους εθνικούς στόχους που έχουν τεθεί στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ όσο και αυτούς που έχουν τεθεί στο ΠΕΠ Κρήτης μέσω των υποπρογραμμάτων κατανοούμε ότι οι στόχοι παραμένουν ίδιοι σε σχέση με την προηγούμενη προγραμματική περίοδο, έχοντας γίνει βέβαια ορισμένες τροποποιήσεις. Τα υποπρογράμματα της Κρήτης αφορούσαν την τουριστική και πολιτιστική ανάπτυξη του νησιού, την αστική ανάπτυξη μέσω της βελτίωσης της ποιότητας ζωής και των υποδομών των μεταφορών, την αγροτική ανάπτυξη, την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, τον αναπτυξιακό προγραμματισμό της τοπικής αυτοδιοίκησης, την ολοκλήρωση των ημιτελών έργων του Α' ΚΠΣ και τέλος την ανάδειξη της Κρήτης σε κέντρο οικονομίας και έρευνας στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

Με το τέλος του Β' ΚΠΣ, μία νέα αναπτυξιακή προσπάθεια αρχίζει με το Γ' ΚΠΣ για την περίοδο 2000-2006 χρηματοδοτώντας αρκετά σημαντικά έργα τόσο για την Περιφέρεια Κρήτης όσο και για ολόκληρη τη χώρα. Η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας για αυτή την περίοδο στόχευε σε έξι βασικούς τομείς παρέμβασης, λαμβάνοντας υπόψιν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Περιφέρειας, τα μειονεκτήματα και τις νέες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει. Συνοπτικά οι βασικοί άξονες είναι η καινοτομία και κοινωνία της πληροφορίας, ο τουρισμός, το περιβάλλον, η αστική ανάπτυξη, η ανάπτυξη της υπαίθρου και οι επικοινωνίες-μεταφορές. Σε σχέση με τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους, πέρα από τους στόχους που η Περιφέρεια πάντα προωθούσε όπως ο τουρισμός και η γεωργία, προστέθηκαν σαν άξονες το περιβάλλον και ο τομέας της τεχνολογίας. Αυτό κατανοούμε ότι είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας της Περιφέρειας να

εντάξει στις κύριες προτεραιότητες της δύο τομείς που έχουν αναδειχθεί καίριας σημασίας τα τελευταία χρόνια. Όσον αφορά το περιβάλλον, η στρατηγική στα πλαίσια του ΠΕΠ ήταν απαραίτητο να συμβαδίζει με τις αντίστοιχες εθνικές και κοινοτικές πολιτικές, καθώς και με την κοινοτική νομοθεσία. Ακόμα η Κρήτη έχει αναδειχθεί από τις πιο ισχυρές περιφέρειες στο τομέα της τεχνολογίας γι' αυτό και τέθηκε στους κύριους άξονες προτεραιοτήτων του ΠΕΠ 2000-2006. Χαρακτηριστικά πετυχημένα παραδείγματα στο τομέα αυτό είναι το Πανεπιστήμιο και Πολυτεχνείο Κρήτης καθώς και το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας.³⁴

3.3 ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου 2007-2013

Στα πλαίσια του ΕΣΠΑ I 2007-2013 υλοποιήθηκε το ΠΕΠ Κρήτης και νήσων Αιγαίου όπου αφορούσε την Κρήτη και τα νησιά του Βόρειου και Νότιου Αιγαίου. Οι γενικότεροι στόχοι του προγράμματος ΕΣΠΑ εξειδικεύτηκαν ανά διοικητική περιφέρεια. Η Περιφέρεια Κρήτης έθεσε άξονες προτεραιότητας, με γενικότερους και ειδικότερους στόχους.

Ο πρώτος άξονας προτεραιότητας αφορούσε τις υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας της Περιφέρειας Κρήτης. Πιο συγκεκριμένα, στόχευαν στην ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών και των συναφών υπηρεσιών του συστήματος μεταφορών του νησιού. Η ανάγκη αναβάθμισης τόσο του περιφερειακού όσο και του τοπικού οδικού δικτύου της Κρήτης είναι ένα θέμα που απασχολεί συνεχώς τις τοπικές αρχές και συμπεριλαμβάνεται στις αναπτυξιακές προτεραιότητες τους. Η ανάπτυξη σε αυτό το τομέα βελτιώνει την πρόσβαση και την ασφάλεια των πολιτών καθώς όμως επίσης αναβαθμίζεται και η συνολική εικόνα και η ανταγωνιστικότητα του νησιού. Στα πλαίσια της βελτίωσης του δικτύου μεταφορών της Περιφέρειας συμπεριλαμβάνεται ακόμα και η αναβάθμιση των λιμανιών.

Ο επόμενος άξονας προτεραιότητας αφορά στη ψηφιακή σύγκλιση και την επιχειρηματικότητα στη Περιφέρεια Κρήτης. Ειδικότερα οι στόχοι του άξονα είναι η ενίσχυση των επενδύσεων, η προώθηση της καινοτομίας μέσω της υποστήριξης των επιχειρήσεων για την παραγωγή υψηλής αξιών αγαθών, καθώς επίσης και η ενίσχυση των Ερευνητικών Ιδρυμάτων του νησιού για την παραγωγή νέας γνώσης. Λόγω της ύπαρξης αρκετών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στο νησί ιδιαίτερα στο κλάδο του τουρισμού, και όντας ένας τομέας που στηρίζει αρκετά την τοπική οικονομία, η συνεχής εξέλιξη αυτού, εκσυγχρονίζοντας τις επιχειρήσεις, μόνο θετικά οφέλη μπορεί να έχει για το σύνολο τη τοπικής οικονομίας. Ακόμη ένας τομέας που κερδίζει έδαφος τα τελευταία χρόνια στη Κρήτη είναι αυτός της έρευνας. Στην Περιφέρεια, ο τομέας της έρευνας στηρίζεται τόσο στα Ερευνητικά Ιδρύματα του νησιού όσο και στο Πανεπιστήμιο και Πολυτεχνείο Κρήτης και

34 <http://www.hellaskps.gr/Details.asp?L1=2&L2=1&L3=2&L4=13> (23/9/2018)

αποτελεί ένα συγκριτικό πλεονέκτημα του νησιού σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας.

Ο τρίτος άξονας προτεραιότητας αφορά την αειφόρο ανάπτυξη και την ποιότητα ζωής στην Περιφέρεια Κρήτης. Τομείς όπως αυτοί της υγείας, της εκπαίδευσης, της πρόνοιας, του πολιτισμού, καθώς και η αειφόρος διαχείριση του περιβάλλοντος βρίσκονται στους κύριους στόχους του άξονα, με στόχο της αναβάθμισή τους. Η αναβάθμιση αυτών των τομέων θα συνεισφέρει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών και στη γενικότερη εξέλιξη της κοινωνίας.³⁵

3.4 ΠΕΠ Κρήτης 2014-2020

Την περίοδο αυτή, βρίσκεται σε ισχύ το ΠΕΠ Κρήτης για το ΕΣΠΑ 2014-2020. Η Περιφέρεια Κρήτης έχει ως στόχο, την τωρινή προγραμματική περίοδο, να πετύχει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη σύγκλιση με τους εθνικούς στόχους που έχουν τεθεί στα πλαίσια της Στρατηγικής 2020. Η Περιφέρεια καλείται να αντιμετωπίσει τις βασικές αναπτυξιακές της ανάγκες μέσω του ισχύοντος ΠΕΠ, καθώς ενώ έχει επιτευχθεί ανάπτυξη σε κάποιους τομείς στα πλαίσια των χρηματοδοτήσεων που έχει λάβει, δεν έχει επιτύχει σε υψηλό βαθμό τη στοχοθεσία της, με αποτέλεσμα να παραμένει χαμηλή η ανταγωνιστικότητά της. Το γεγονός της μη εκπλήρωσης των στόχων που τίθενται στις προγραμματικές περιόδους γίνεται αντιληπτό παρατηρώντας τους στόχους που θέτει η Περιφέρεια διαχρονικά σε όλα τα ΠΕΠ της. Πέρα κάποιων τροποποιήσεων στη στοχοθεσία των επιχειρησιακών προγραμμάτων, οι κύριοι στόχοι που τίθενται αφορούν την ανάπτυξη των κύριων τομέων που αντιμετωπίζει προβλήματα η Περιφέρεια, όπως αυτοί των μεταφορών, των επιχειρήσεων, του τουρισμού, την αστική και αγροτική ανάπτυξη και το περιβάλλον.³⁶

Στα πλαίσια του ΠΕΠ Κρήτης για το 2014-2020 έχουν οριστεί 7 άξονες προτεραιότητων. Ο πρώτος άξονας προτεραιότητων αφορά στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας της Περιφέρειας. Πιο συγκεκριμένα, η παρουσία στην Περιφέρεια, ισχυρών κλάδων στους τομείς της έρευνας και της εκπαίδευσης, οδηγεί στην ανάγκη αξιοποίησης αυτών για την προώθηση της καινοτομίας τις επιχειρήσεις και εν γένει στους τομείς που το χρειάζονται. Ακόμα στόχος της Περιφέρειας είναι η βελτίωση τόσο της πρόσβασης όσο και της χρήσης των τεχνολογιών μέσω της χρήσης εφαρμογών και υπηρεσιών για την βελτίωση και ανάπτυξη των τομέων που το απαιτούν όπως ο τουρισμός, το περιβάλλον και άλλοι, καθώς όμως και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ. Στον δεύτερο άξονα, όπου προϋπάρχει ήδη από τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους σαν ένας από τους στόχους, είναι η βιώσιμη και

35 Επίσημο κείμενο ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου 2007-2013 http://2007-2013.espa.gr/elibrary/Episimo_Keimeno_Kritis-Nison_Aigaiou.pdf (23/9/2018)

36 https://www.espa.gr/elibrary/Kriti_2014GR16M2OP011_1_4_el.pdf (25/9/2018)

αιφόρος ανάπτυξη του περιβάλλοντος και η αντιμετώπιση των επιπτώσεων που επιφέρει η κλιματική αλλαγή. Ο τρίτος άξονας της Περιφέρειας, είναι η βελτίωση της εκπαίδευσης και της συνοχής στην κοινωνία και η επένδυση στο τομέα της εκπαίδευσης αλλά και της κατάρτισης. Επιπλέον ο επόμενος άξονας, είναι η προώθηση του τομέα της απασχόλησης καθώς και της στήριξης των εργαζομένων στην αλλαγή εργασιακού περιβάλλοντος. Ακολουθεί ο πέμπτος άξονας που υποστηρίζει την καταπολέμηση της φτώχειας και κάθε είδους διάκρισης και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης στην Κρήτη. Τέλος οι άξονες έξι και επτά αφορούν στην Τεχνική Βοήθεια, τόσο στο ΕΤΠΑ όσο και στο ΕΚΤ.³⁷

Βασικό αναπτυξιακό εργαλείο για την Περιφέρεια Κρήτης στο ΠΕΠ 2014-2020, αποτελεί η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης RISCrete. Το όραμα για την Περιφέρεια αφορά μία δυναμική και βιώσιμη Κρήτη. Γενικότερα η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης, στοχεύει στην καινοτομία της εκάστοτε Περιφέρειας, εντοπίζοντας τα πλεονεκτήματα που την καθιστούν ανταγωνιστική. Πιο συγκεκριμένα, η RISCrete έχει ως επίκεντρο την υποστήριξη και τις επενδύσεις στους τομείς του τουρισμού και του πολιτισμού, της αγροδιατροφής, του περιβάλλοντος και της ενέργειας, και τέλος της γνώσης, με απώτερο σκοπό την όσο δυνατόν μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη του νησιού.

Παρατηρούμε ότι η RISCrete, προσπαθεί να αξιοποιήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και να δώσει περισσότερη έμφαση για ανάπτυξη, σε τομείς όπου η Περιφέρεια έχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και δύναται να κερδίσει ακόμα περισσότερα.

3.5 Ανακεφαλαίωση

Η Περιφέρεια Κρήτης είναι μία από τις Περιφέρειες της χώρας όπου έχει αξιοποιήσει σε μεγάλο βαθμό και με ορατά θετικά αποτελέσματα τις χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των επιχειρησιακών προγραμμάτων. Ήδη από την ένταξη της χώρας στα ΜΟΠ, μέχρι και σήμερα με το ΕΣΠΑ 2014-2020, η Κρήτη μέσω των ΠΕΠ της θέτει στόχους για την γενικότερη ανάπτυξη της.

Οι στόχοι που θέτει η Περιφέρεια βασίζονται τόσο στις ανάγκες που έχουν κάποιοι τομείς του νησιού για ανάπτυξη, όσο και στην περαιτέρω εξέλιξη των τομέων που είναι ήδη ισχυροί προκειμένου να γίνουν ακόμα πιο ανταγωνιστικοί. Οι κύριοι τομείς της Κρήτης που τα τελευταία χρόνια είναι στο επίκεντρο για την αναβάθμιση τους είναι αυτοί του πρωτογενή τομέα, της αστικής ανάπτυξης, του περιβάλλοντος και των δικτύων μεταφορών καθώς όμως και οι αρκετά σημαντικοί για την οικονομία του νησιού τομείς του τουρισμού και γενικότερα των επιχειρήσεων. Τα τελευταία χρόνια στους ήδη υπάρχοντες στόχους, έχει προστεθεί και η ανάπτυξη στο τομέα της εκπαίδευσης και της έρευνας, καθώς έχουν εξελιχθεί αποτελεσματικά, κατατάσσοντας τους στους

37 <https://www.espa.gr/el/Pages/staticOPCrete.aspx> (26/9/2018)

πλέον ισχυρούς τομείς του νησιού. Τα εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα του νησιού, αποτελούν ένα ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την Περιφέρεια, έναντι των άλλων Περιφερειών.

Χαρακτηριστικό όμως των στόχων που τίθενται στις προγραμματικές περιόδους είναι ότι παραμένουν σχεδόν οι ίδιοι κατά το πέρασμα του χρόνου. Ενδεικτικά, η ανάπτυξη του δικτύου των μεταφορών και του τομέα του τουρισμού είναι συνεχώς στους στόχους που θέτουν τα ΠΕΠ. Αυτό αποδεικνύει ότι δεν έχουν επιτευχθεί στο μέγιστο βαθμό οι στόχοι που είχαν τεθεί στη προηγούμενη προγραμματική περίοδο, με αποτέλεσμα για να καλυφθεί το κενό, να πρέπει να μπουν και στη στοχοθεσία της επόμενης προγραμματικής περιόδου, λαμβάνοντας βέβαια υπόψιν τους παράγοντες που επηρέασαν αρνητικά την επίτευξη των στόχων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η επίδραση των επιχειρησιακών προγραμμάτων στην Περιφέρεια Κρήτης

4.1 Εισαγωγή

Στα πλαίσια των προγραμματικών περιόδων έχουν πραγματοποιηθεί αρκετά έργα και επενδύσεις για την ανάπτυξη της Περιφέρειας Κρήτης, σε άλλες προγραμματικές περιόδους περισσότερο και σε άλλες λιγότερα, ανάλογα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες που υπήρχαν. Αναμφισβήτητα τα επιχειρησιακά προγράμματα έχουν ενισχύσει αρκετά την ανάπτυξη του νησιού σε τομείς που κρίθηκαν αναγκαίοι για αυτό, όπως ο τουρισμός, οι επιχειρήσεις, η αγροτική ανάπτυξη και το περιβάλλον.

Πέραν όμως των θετικών πρωτοβουλιών που εκτελέστηκαν επιτυχώς μέσα από μεγάλα έργα που βελτίωσαν την εικόνα του νησιού, υπήρχαν και υπάρχουν αρκετά προβλήματα που δυσκολεύουν την αποτελεσματική λειτουργία των ΠΕΠ. Τα προβλήματα που προκύπτουν αφορούν τόσο σε αδυναμίες της Περιφέρειας Κρήτης, όσο και το ευρύτερο εθνικό πλαίσιο. Οι ανισότητες που υπάρχουν στην Περιφέρεια Κρήτης μεταξύ της πιο έντονης ανάπτυξης των κέντρων του νησιού σε σχέση με τις ορεινές περιοχές, καθιστά τον σχεδιασμό για τα αναπτυξιακά προγράμματα αρκετά δύσκολο, δημιουργώντας ένα μεγάλο αναπτυξιακό χάσμα εντός της ίδιας Περιφέρειας. Ακόμα, η έλλειψη τεχνογνωσίας τόσο σε τοπικό, όσο και σε εθνικό επίπεδο για την λειτουργία και εφαρμογή των προγραμμάτων αλλά και οικονομική κρίση που βιώνει η ελληνική κοινωνία τα τελευταία χρόνια έχουν σταθεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη της Περιφέρειας, όπως αυτή τίθεται στα διάφορα επιχειρησιακά προγράμματα.

Παρά τα προβλήματα που υπάρχουν στο νησί, η Περιφέρεια Κρήτης έχει καταστεί από τις πιο ανταγωνιστικές στη χώρα και σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες υπερτερεί σε αρκετούς τομείς όπως στο τομέα της οικονομίας.

4.2 Δυνάμεις και αδυναμίες της Περιφέρειας Κρήτης

Η Περιφέρεια Κρήτης παρουσιάζει αρκετές δυνάμεις και προοπτικές για την ανάπτυξη του νησιού αλλά ταυτόχρονα υπάρχουν και αρκετές αδυναμίες και απειλές οι οποίες έρχονται να καταστήσουν τις όποιες προσπάθειες δύσκολες στην υλοποίησή τους.

ΔΥΝΑΜΕΙΣ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλή οικονομική δραστηριότητα ιδιαίτερα στους ισχυρούς κλάδους του τουρισμού, εμπορίου και γεωργίας • Σημαντική παρουσία εκπαιδευτικού και ερευνητικού προσωπικού διεθνούς επιπέδου. • Τουριστικός προορισμός παγκόσμιας εμβέλειας . • Ύπαρξη υψηλού επιπέδου τουριστικών υπηρεσιών και εγκαταστάσεων. • Ιδανικό κλίμα με ηλιοφάνεια καθ όλη την διάρκεια του έτους. • Συγκέντρωση φυσικών και πολιτισμικών πόρων σε υψηλό επίπεδο. 	<ul style="list-style-type: none"> • Μείωση της οικονομικής και επενδυτικής δραστηριότητας λόγω οικονομικής κρίσης. • Σταδιακή αύξηση της ανεργίας με υψηλότερα ποσοστά στις γυναίκες. • Ενδοπεριφερειακές ανισότητες. • Σημαντικό ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και αδυναμία επιτυχούς αξιοποίησης ανθρώπινου δυναμικού. • Χαμηλά επίπεδα καινοτομίας στους καίριους τομείς της οικονομίας, όπως η γεωργία και ο τουρισμός. • Ραγδαία τουριστική ανάπτυξη χωρίς πρόβλεψη για την προστασία του περιβάλλοντος.
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργία θετικού κλίματος για προσέλκυση επενδύσεων και 	<ul style="list-style-type: none"> • Η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση στην Ελλάδα και το ασταθές

ανάπτυξη της οικονομίας.

- Αξιοποίηση πόρων μέσω Επιχειρησιακών προγραμμάτων και λοιπών χρηματοδοτήσεων για την προώθηση της καινοτομίας.
- Ανάπτυξη και προώθηση του τουρισμού.
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στους τομείς όπου υπάρχει συγκριτικό πλεονέκτημα.
- Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και στόχευση στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων.
- Συνεργασίες με άλλα κράτη μέλη.
- Εξειδίκευση ανθρώπινου δυναμικού και η κατάλληλη αξιοποίησή του μέσω κατάρτισης και εκπαίδευσης.
- Παρεμβάσεις για την ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς.
- Αποτελεσματική διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος με ώθηση σε νέες αναπτυξιακές δραστηριότητες αειφόρου χαρακτήρα.

οικονομικό περιβάλλον.

- Περιορισμένη χρηματοδότηση επιχειρήσεων από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.
- Ανάδειξη νέων τουριστικών προορισμών.
- Έλλειψη μεταρρυθμίσεων για απλούστευση διαδικασιών με στόχο την προώθηση ανάπτυξης.
- Αύξηση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων λόγω της ραγδαίας αύξησης του τουρισμού.
- Επιβάρυνση περιβάλλοντος στις αναπτυγμένες περιοχές λόγω έλλειψης σχεδίου προστασίας τους.
- Ύπαρξη διεθνούς ανταγωνισμού.

38

Η Περιφέρεια Κρήτης λόγω της γεωγραφικής θέσης στην οποία βρίσκεται με το καλό μεσογειακό κλίμα να την ευνοεί καθώς και την πλούσια πολιτισμική κληρονομιάς της, έχει ως συγκριτικά πλεονεκτήματα της τομείς όπως αυτοί του τουρισμού, της γεωργίας και του εμπορίου.

Όπως παρουσιάζεται και στην ανάλυση υπάρχουν πολλές δυναμικές και ευκαιρίες που ευνοούν το νησί τόσο για την οικονομική όσο και την αειφόρο ανάπτυξη του. Με την εκμετάλλευση των ήδη ισχυρών κλάδων της Περιφέρειας όπως του τουρισμού, της εκπαίδευσης και της έρευνας και τις κατάλληλες δράσεις μέσω χρηματοδοτήσεων, μεταρρυθμίσεων αλλά και τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για επενδύσεις, θα δοθεί η πρέπουσα ώθηση ώστε να γίνει άκρως ανταγωνιστική έναντι άλλων εθνικών και διεθνών περιφερειών. Πέραν όμως των θετικών συντελεστών και προοπτικών που διαθέτει η Κρήτη, υπάρχουν αδυναμίες αλλά και απειλές στις οποίες θα πρέπει να δοθεί η ανάλογη προσοχή προκειμένου να περιορισθούν και να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά ώστε να μην αποτελέσουν τροχοπέδη στην πορεία ανάπτυξης της. Ενδεικτικά η Περιφέρεια Κρήτης θα πρέπει να λάβει υπόψη της τα νέα οικονομικά δεδομένα της χώρας αλλά και τις νέες προκλήσεις και ανάγκες που έχουν δημιουργηθεί και να επαναπροσδιορίσει τους στόχους αλλά και τα μέσα που θα χρησιμοποιήσει για τη επίτευξη της ανάπτυξής της, όπως η προσέλκυση νέων αγορών, η

38 Παπαζογλου Ε., (2011), *Η Νήσος της Ευφορίας. Ελευθερία, Διακυβέρνηση, Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Εκδόσεις Παπαζήση.

προώθηση της καινοτομίας σε νέους και σημαντικούς για το περιβάλλον τομείς όπως αυτός της ενέργειας.

4.3 Επιτεύγματα των ΠΕΠ στην αειφορία

Από την αρχή της εφαρμογής των επιχειρησιακών προγραμμάτων, η Περιφέρεια Κρήτης έλαβε μεγάλες χρηματοδοτήσεις για την ανάπτυξη της. Οι χρηματοδοτήσεις αυτές και οι επενδύσεις που έγιναν, οδήγησαν στην υλοποίηση έργων μεγάλης σημασίας για το νησί. Μέσω αυτών προέκυψε εκσυγχρονισμός τόσο σε αδύναμους τομείς της Περιφέρειας, όσο και σε τομείς που έχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και θεωρείται ισχυρή.

Τομείς όπως αυτοί των μεταφορών, του περιβάλλοντος, της οικονομίας, των επιχειρήσεων και του τουρισμού, της γεωργίας αλλά και της εκπαίδευσης, έχουν υποστεί τεράστιες αλλαγές με γνώμονα πάντα το καλύτερο δυνατό συμφέρον για την κοινωνία και την αειφόρο ανάπτυξη της .

Αρκετά έργα έχουν ολοκληρωθεί και μένουν να ολοκληρωθούν σε όλη τη Περιφέρεια. Υψίστης σημασίας θεωρούνται οι δράσεις που υλοποιήθηκαν για την επίτευξη έργων που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη και την αειφορία του νησιού. Έργα που έχουν προωθήσει και ενισχύσει την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος είναι οι βιολογικοί καθαρισμοί λυμάτων με κατασκευή και επέκταση δικτύων αποχέτευσης, ειδικά σε περιοχές με μεγάλη τουριστική ανάπτυξη, έργα προστασίας και διαχείρισης υδάτινων πόρων, καθώς και έργα υποδομών περιβάλλοντος σε περιοχές της Περιφέρειας. Βέβαια η βιώσιμη ανάπτυξη δεν αφορά μόνο αυτά αλλά και έργα σε υποδομές του πολιτισμού, σχέδια για την αστική και αγροτική ανάπτυξη, βελτίωση των υποδομών στην εκπαίδευση και στην υγεία καθώς και βελτίωση των τουριστικών υπηρεσιών. Ενδεικτικά θα γίνει αναφορά κάποιων έργων τα οποία αφορούν την αειφόρο ανάπτυξη του νησιού και υλοποιήθηκαν με το προηγούμενο ΕΣΠΑ 2007-2013 καθώς όμως και κάποια έργα τα οποία έχουν ενταχθεί στο νέο ΕΣΠΑ 2014-2020 και στοχεύουν σε μία δυναμική και βιώσιμη ανάπτυξη της Περιφέρειας Κρήτης.³⁹

Ένα σημαντικό έργο για την περιφερειακή ενότητα Ηρακλείου το οποίο υλοποιήθηκε στη διάρκεια του ΕΣΠΑ 2007-2013 και αφορά το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη είναι η επέκταση του βιολογικού καθαρισμού λυμάτων του Ηρακλείου με σκοπό να δέχεται λύματα και από την γειτόνα περιοχή, του Γαζίου. Η συγκεκριμένη περιοχή έχει πληθυσμό περίπου 14.200 και τεράστια τουριστική κίνηση τους καλοκαιρινούς μήνες, με αποτέλεσμα ήταν αναγκαία μία τέτοια απόφαση προκειμένου να εξυπηρετηθεί και να διαφυλαχθεί η ποιότητα ζωής των πολιτών και η προστασία του περιβάλλοντος. Ο προϋπολογισμός του έργου ανήλθε στα 8.976.000 ευρώ και αφορούσε τόσο

39 http://www.pepkritis.gr/2007-2013/wp-content/uploads/2016/08/-----2014 -----KNA_draft_26_6_15.pdf (10/10/2018)

την επεξεργασία των λυμάτων όσο και την χρήση μέρους των εκροών τους για την άρδευση καλλιεργήσιμων εκτάσεων στην ευρύτερη περιοχή.⁴⁰

Στη λίστα των έργων που ωφέλησαν την Κρήτη την περίοδο 2007-2013 στον τομέα της έρευνας και της καινοτομίας ήταν η κτιριακή επέκταση του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας. Η κατασκευή του κτιρίου καθώς όμως και ο πλήρης εξοπλισμός του, είχε ως στόχο την ενίσχυση της έρευνας και της ανάπτυξης του Ινστιτούτου Πληροφορικής στον τομέα της Διάχυτης Νοημοσύνης. Το ΙΤΕ είναι ένα από τα δυνατά σημεία τόσο του νησιού όσο και ολόκληρης της χώρας, με παγκόσμιες διακρίσεις. Η ενίσχυση του λοιπόν με ανάλογες χρηματοδοτήσεις και έργα, θα αποφέρει ακόμα περισσότερα οφέλη στο Ίδρυμα καθιστώντας το άκρως ανταγωνιστικό και σε τροχιά συνεχούς εξέλιξης.⁴¹

Ανάλογες πρακτικές ακολουθούν και στο τρέχων ΕΣΠΑ 2014-2020, με έργα μεγάλης σημασίας για το νησί. Από τους πρωταρχικούς στόχους και εδώ είναι τα έργα που αφορούν το περιβάλλον και την αειφορία του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ένταξη δέκα νέων έργων για την κατασκευή βιολογικών καθαρισμών σε όλη την Περιφέρεια καθώς και την ολοκλήρωση και αναβάθμιση ήδη υπάρχοντων. Τα έργα αυτά αφορούν περιοχές που αντιμετωπίζουν χρόνια προβλήματα με τη διαχείριση λυμάτων και η εύρεση λύσης κρίθηκε αναγκαία, ειδικότερα σε περιοχές όπου ο τουρισμός έχει αυξηθεί αρκετά και προκύπτουν περιβαλλοντικά ζητήματα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η παραθαλάσσια περιοχή της Αγίας Πελαγίας, στο Ηράκλειο που έχει ενταχθεί στο ΠΕΠ και στην οποία ήδη έχουν ξεκινήσει οι εργασίες για την δημιουργία του βιολογικού καθαρισμού της περιοχής. Όντας μία περιοχή με πολλές τουριστικές μονάδες και χιλιάδες τουρίστες να παραθερίζουν εκεί κάθε χρόνο, η απουσία εγκατάστασης επεξεργασίας λυμάτων ήταν και είναι στα κύρια προβλήματα της καθώς επιβαρύνεται τόσο το περιβάλλον όσο και η ζωή των κατοίκων της και η άμεση ολοκλήρωση αυτού του έργου θεωρείται καίριας σημασίας. Καθώς τέτοια έργα έχουν υψηλό κόστος, η υλοποίησή τους από εθνικούς πόρους και ιδιαίτερα στην δύσκολη οικονομική περίοδο που διανύει η χώρα, θεωρείται ακατόρθωτη. Έτσι η συμβολή των επιχειρησιακών προγραμμάτων στην Περιφέρεια, θεωρείται ευεργετική και αναμφίβολη καθώς χωρίς τη χρηματοδότησή τους, θα υπήρχε στασιμότητα και απώλεια ευκαιριών για την θετική πορεία της προς την ανταγωνιστικότητα, την ανάπτυξη και την παρουσία της στο παγκόσμιο γίγνεσθαι.

4.4 Η Περιφέρεια Κρήτης συγκριτικά με άλλες ελληνικές Περιφέρειες

Η Περιφέρεια Κρήτης ανήκει σε αυτές που γνωρίζουν μεγάλο βαθμό οικονομικής ανάπτυξης και θεωρείται ανταγωνιστική έναντι των άλλων εθνικών Περιφερειών. Τα τελευταία χρόνια

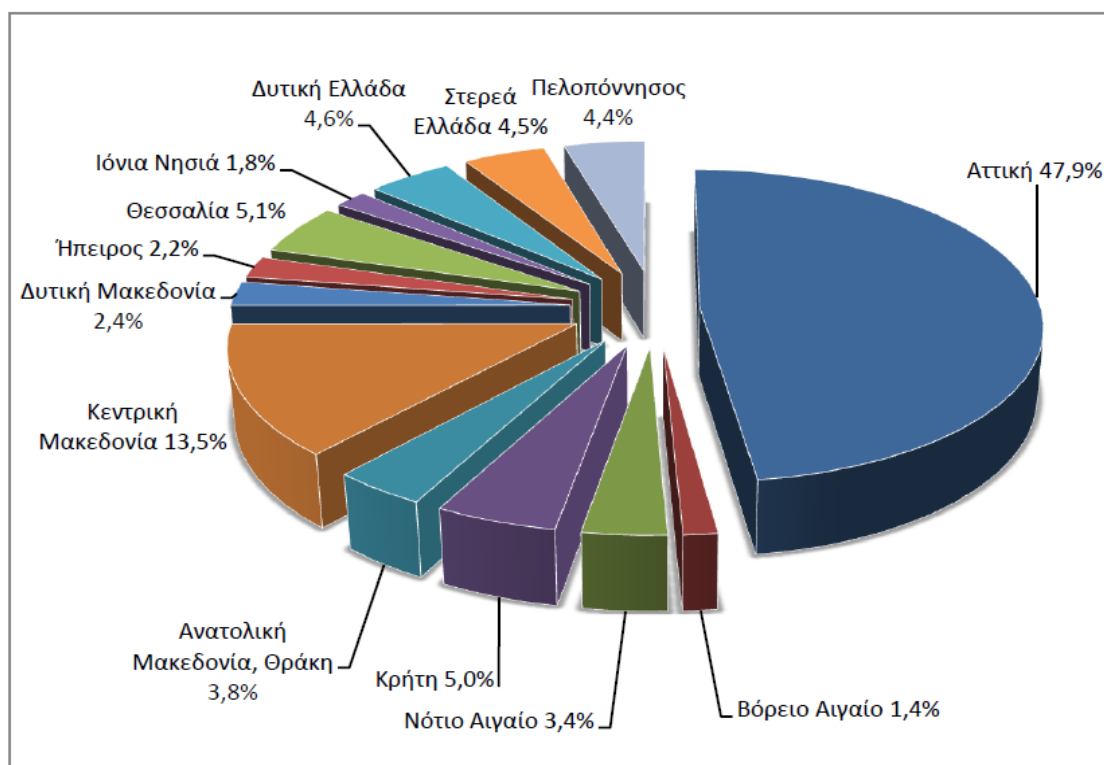
40 <https://www.espa.gr/el/Pages/BestPracticesFS.aspx?item=1162> (20/10/2018)

41 <https://www.espa.gr/el/Pages/BestPracticesFS.aspx?item=1151> (20/10/2018)

αξιοποιώντας τις χρηματοδοτήσεις των επιχειρησιακών προγραμμάτων έχει εξελιχθεί σε αρκετούς τομείς και παρά την οικονομική κρίση που έχει επηρεάσει αρνητικά το νησί στο τομέα της απασχόλησης και των επενδύσεων, έχει επιτευχθεί αρκετή πρόοδος.

Τα θετικά αποτελέσματα των ΠΕΠ του νησιού αποτυπώνονται στη σύγκριση της Περιφέρειας Κρήτης με τις υπόλοιπες Περιφέρειες της χώρας, στους δείκτες της οικονομίας, της απασχόλησης, της ανάπτυξης και πώς έχουν μεταβληθεί αυτοί τα τελευταία χρόνια. Παρατηρώντας και αναλύοντας τις έρευνες της ΕΛΣΤΑΤ όπου γίνεται διαχωρισμός ανάλογα με την Περιφέρεια, μπορούμε να αντλήσουμε πληροφορίες για το ποια είναι η συμβολή της κάθε Περιφέρειας στον εθνικό λογαριασμό και τις οικονομικές μεταβολές που υπάρχουν στην κάθε μία. Όπως αναφέρουν τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία, την περίοδο 2013-2015 παρουσίασε μία μικρή μείωση. Στις περισσότερες Περιφέρειες υπάρχει μία αντίστοιχη μείωση της ΑΠΑ. Στην Περιφέρεια Κρήτης όμως, και σε κάποιες άλλες περιφέρειες παρατηρείται μία αύξηση η οποία αν και μικρή είναι ένα σημάδι για την θετική ανάπτυξη της οικονομίας της, σε σχέση με τις άλλες Περιφέρειες που παρουσιάζουν μείωση. Πιο συγκεκριμένα, η ΑΠΑ στην Περιφέρεια Κρήτης το 2013 ήταν 7597 εκατομμύρια ευρώ και το 2015 ανέβηκε στα 7760 εκατομμύρια ευρώ. Σταδιακή και μικρή αύξηση της ΑΠΑ παρουσίασαν το 2015 και οι Περιφέρειες Πελοποννήσου και Νοτίου Αιγαίου.

4.1 Συμβολή Περιφερειών στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία το 2015

Πηγή : Ελληνική Στατιστική Αρχή

Παρατηρώντας τον ανωτέρω πίνακα βλέπουμε ποια είναι η συμβολή της κάθε περιφέρειας σε εθνικό επίπεδο το 2015. Η Περιφέρεια Κρήτης συνέβαλε στην ΑΠΑ της χώρας σε ποσοστό 5%, με την Περιφέρεια Αττικής να έρχεται πρώτη με 47,9%, την Κεντρική Μακεδονία με 13,5%, την Θεσσαλία με 5,1% και τέταρτη την Κρήτη. Η συμβολή της Κρήτης στην εθνική ΑΠΑ είναι αρκετά σημαντική και είναι σε υψηλότερη θέση έναντι άλλων μεγάλων περιφερειών της χώρας.

Ακόμη όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας Κρήτης, παρουσιάζεται μία ανάλογη μικρή αύξηση. Το 2013 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας ανήλθε στα 13584 εκατομμύρια ευρώ και το 2014-2015 σε 13912, σύμφωνα πάντα με τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ. Έστω και αυτή η μικρή θετική μεταβολή που υπάρχει, είναι αρκετά σημαντική για να κατανοήσουμε ότι η οικονομία του νησιού συνεχίζει να κινείται και να έχει θετικά αποτελέσματα, όταν στις περισσότερες περιφέρειες της χώρας και ιδιαίτερα στην βόρεια Ελλάδα παρατηρείται μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Το ποσοστό συμβολής των περιφερειών στο εθνικό ΑΕΠ, εμφανίζεται στο παρακάτω πίνακα, με αυτό της Κρήτης να ανέρχεται σχεδόν στο 5%, και να συμπεριλαμβάνεται στις πρώτες περιφέρειες με την υψηλότερη συμβολή στο εθνικό ΑΕΠ. ⁴²

4.2 Συμβολή Περιφερειών στο εθνικό ΑΕΠ το 2015

Περιφέρειες	Ποσοστό (%)
Αττική	47,85
Κεντρική Μακεδονία	13,45
Θεσσαλία	5,14
Κρήτη	4,98
Δυτική Ελλάδα	4,60
Στερεά Ελλάδα	4,46
Πελοπόννησος	4,41
Θράκη	3,83
Νότιο Αιγαίο	3,45
Δυτική Μακεδονία	2,44
Ήπειρος	2,20
Ιόνια Νησιά	1,76

42

[http://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_javax.faces.resource=document&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_ln=downloadResources&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_documentID=297775&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_locale=el\(21/10/2018\)](http://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_javax.faces.resource=document&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_ln=downloadResources&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_documentID=297775&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_locale=el(21/10/2018))

Πηγή : Ελληνική Στατιστική Αρχή

Πέρα από το ΑΕΠ και ΑΠΑ , μπορούμε να λάβουμε υπόψη και άλλες μετρήσεις της ΕΛΣΤΑΤ για την εξαγωγή συμπερασμάτων όσο αφορά την εξέλιξη της τοπικής κοινωνίας. Από την αρχή της εφαρμογής των επιχειρησιακών προγραμμάτων η ανεργία στην περιφέρεια Κρήτης ήταν σε χαμηλά επίπεδα όπως και σε όλη τη χώρα, κάτι που μεταβλήθηκε με την οικονομική κρίση όπου και έχουμε εκτόξευση των ποσοστών ανεργίας. Παρότι η περιφέρεια Κρήτης συγκαταλέγεται στις τουριστικές περιοχές με υψηλότερα ποσοστά τουρισμού, παρουσιάζεται μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας σε σχέση με άλλα νησιά. Το 2009 η ανεργία στο νησί ήταν σε ποσοστό μόλις 9%, ενώ το 2015 φτάνει το 24,2%, πλησιάζοντας αρκετά το εθνικό ποσοστό ανεργίας που για το ίδιο έτος είναι της τάξης του 24,9%. Ενώ υπάρχει αύξηση του ποσοστού ανεργίας στο νησί, συνεχίζει να παραμένει σε χαμηλότερα επίπεδα από άλλες περιφέρειες της χώρας, όπως για παράδειγμα η Δυτική Μακεδονία με ποσοστό 30,7%, Δυτική Ελλάδα με 28,5%, όπως αυτά δίνονται από την ΕΛΣΤΑΤ.⁴³

4.3 Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας ανά περιφέρεια

43

http://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_javax.faces.resource=document&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_ln=downloadResources&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_documentID=238098&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN_locale=el
(23/10/2018)

	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	Κεντρική Μακεδονία	Δυτική Μακεδονία	Ήπειρος	Θεσσαλία	Ιόνια Νησιά	Δυτική Ελλάδα	Στερεά Ελλάδα	Αττική	Πελοπόννησος	Βόρειο Αιγαίο	Νότιο Αιγαίο	Κρήτη
1988	7,7	9,0	6,8	5,9	5,0	6,9	3,4	7,2	6,9	10,0	5,8	5,4	5,2	3,5
1989	7,5	7,4	7,4	6,4	4,4	7,2	3,2	8,0	6,6	9,4	5,3	6,6	4,9	2,6
1990	7,0	5,7	6,4	10,0	3,2	7,8	3,4	7,7	6,5	8,8	5,8	4,7	4,7	2,5
1991	7,7	5,4	6,1	8,0	9,8	6,8	3,7	8,6	6,9	9,9	5,6	8,8	3,6	4,0
1992	8,7	7,7	7,4	9,0	8,4	8,3	2,6	9,5	12,0	10,5	8,3	5,2	3,9	3,7
1993	9,1	6,9	8,4	10,8	8,2	7,4	3,9	10,2	9,7	11,5	6,4	4,5	4,8	3,9
1994	9,3	8,1	8,8	9,5	8,6	7,1	3,5	11,1	11,2	11,5	6,8	7,3	3,8	4,2
1995	9,4	9,6	9,2	13,6	7,9	7,8	5,3	9,3	9,8	11,2	6,5	5,2	5,1	4,4
1996	9,9	10,0	9,1	17,3	12,2	7,8	5,8	8,9	10,8	12,0	6,8	7,5	5,0	3,5
1997	10,0	8,7	9,6	15,0	11,5	8,0	6,2	8,7	12,6	11,8	8,2	7,2	4,4	4,4
1998	11,2	10,0	10,4	13,0	14,0	11,9	6,9	11,9	12,9	12,3	8,0	11,2	10,0	8,6
1999	12,1	12,6	11,9	14,6	14,1	13,4	9,0	11,7	14,2	12,7	8,2	11,6	11,7	8,5
2000	11,4	9,0	11,1	15,1	11,7	12,9	9,8	10,7	14,7	12,0	9,7	7,4	11,6	7,4
2001	10,8	9,6	11,0	16,5	12,7	12,8	10,9	10,7	14,0	10,5	8,9	6,9	12,1	7,3
2002	10,4	10,4	11,5	14,9	11,2	11,2	10,0	10,7	10,6	9,5	7,7	9,8	15,0	8,8
2003	9,8	10,5	10,4	16,5	11,6	10,6	11,8	9,5	9,6	9,1	8,4	8,2	12,1	7,6
2004	10,6	13,2	12,3	16,5	11,1	9,8	11,4	12,6	12,8	9,3	9,0	9,6	8,9	7,8
2005	10,0	11,9	11,2	18,1	11,5	9,4	8,6	10,7	11,0	9,1	8,6	10,6	9,5	7,2
2006	9,0	11,1	9,5	14,2	9,8	8,2	11,2	9,7	9,2	8,5	7,5	9,6	9,0	7,2
2007	8,4	9,8	9,1	12,1	10,0	7,8	9,0	9,9	9,4	7,8	7,3	8,1	9,4	5,4
2008	7,8	8,8	8,4	12,5	9,9	8,3	8,3	9,9	8,5	6,7	7,0	4,7	8,3	6,4
2009	9,6	11,1	10,1	12,4	11,2	9,2	9,5	9,7	10,5	9,1	7,9	6,6	12,3	9,0
2010	12,7	14,5	13,7	15,4	12,6	12,1	14,6	11,9	12,5	12,6	9,6	9,4	14,6	12,0
2011	17,9	20,2	19,7	23,1	16,5	16,8	14,1	17,6	19,0	18,0	13,8	15,0	15,2	15,8
2012	24,4	22,8	26,2	29,7	22,5	22,6	14,7	25,6	27,9	25,8	19,2	21,8	15,4	22,3
2013	27,5	26,8	30,2	31,6	27,4	25,4	18,1	28,4	28,2	28,7	21,9	22,0	21,3	24,9
2014	26,5	24,2	28,7	27,6	26,8	25,4	21,4	28,7	26,8	27,3	23,4	22,3	20,1	24,0
2015	24,9	23,4	28,0	30,7	24,5	26,9	19,0	28,5	25,8	25,2	22,3	18,0	14,9	24,2

Πηγή : Ελληνικά Στατιστική Αρχή

Διαφοροποιήσεις που εμφανίζονται στα ποσοστά ανεργίας ανά μήνα αλλά και περιοχή της χώρας προκύπτουν κυρίως από την εποχική απασχόληση σε διάφορες περιοχές της χώρας. Ενδεικτικά στην περιφέρεια Κρήτης ,το Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του 2017, η ανεργία ήταν 21,6% και 20,4% αντίστοιχα, ενώ τον Ιούνιο και τον Ιούλιο του 2018 το ποσοστό έπεσε στο 12,5%., κάτι που δικαιολογείται από την εποχική απασχόληση εργαζομένων, λόγω της τουριστικής περιόδου .⁴⁴

Η όποια θετική μεταβολή του δείκτη ανεργίας προκύπτει από την τουριστική περίοδο του καλοκαιριού δεν είναι επαρκής για να αντισταθμίσει τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας του υπολοίπου έτους.

4.5 Ανακεφαλαίωση

Σε αντιδιαστολή με την ύφεση της ελληνικής οικονομίας, η ανάπτυξη και η ανταγωνιστικότητα της περιφέρειας Κρήτης έχει γνωρίσει σημαντική άνοδο τα τελευταία χρόνια. Σημαντικό ρόλο σε αυτό έχει παίξει η χρηματοδότηση έργων και δράσεων, μέσω των επιχειρησιακών προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κάτι που δεν είναι εφικτό να πραγματοποιηθεί με εθνική χρηματοδότηση στην παρούσα οικονομική συγκυρία της χώρας. Μεγάλης σημασίας έργα είναι αυτά που αφορούν την βιώσιμη ανάπτυξη του νησιού, όπως η δημιουργία εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων, έργα προστασίας και διαχείρισης υδάτινων πόρων έργα υποδομών περιβάλλοντος ,έργα για την ανάδειξη του πολιτισμού, σχέδια για την αστική και αγροτική ανάπτυξη, βελτίωση των υποδομών στην εκπαίδευση και στην υγεία καθώς και βελτίωση των τουριστικών υπηρεσιών.

Οι δυνατότητες και οι ευκαιρίες του νησιού ποικίλουν και πηγάζουν τόσο από τη γεωγραφική του θέση που του δίνει το συγκριτικό πλεονέκτημα στους τομείς της γεωργίας, του τουρισμού και του εμπορίου , όσο και από την πλούσια πολιτισμική κληρονομιά που συνεπικουρεί στην ήδη θετική εικόνα και φήμη του νησιού και την περαιτέρω ευκαιρία για την ανάπτυξή του.

Παρά τις όποιες δυναμικές του νησιού δεν παύουν να ελλοχεύουν απειλές και κίνδυνοι που πιθανόν να δυσχεράνουν την πορεία ανάπτυξής του, όπως η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση της χώρας , η έλλειψη χρηματοδότησης επιχειρήσεων από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα , η έλλειψη μεταρρυθμίσεων για την απλούστευση διαδικασιών , αλλά και η ανάδειξη νέων ανταγωνιστικών τουριστικών προορισμών.

Τέλος η περιφέρεια Κρήτης σε σχέση με άλλες περιφέρειες της χώρας εμφανίζει ικανοποιητικούς δείκτες ανάπτυξης ΑΕΠ και ΑΠΑ , με αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας, της απασχόλησης καθώς και τα υψηλά ποσοστά απορροφητικότητας των χρηματοδοτήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Συμπεράσματα – Προτάσεις

Η ΕΕ από την ίδρυσή της, θέτει πολιτικές οι οποίες στοχεύουν στην πορεία προς την ολοκλήρωση της. Με την πάροδο των χρόνων και τις διευρύνσεις που έχουν προκύψει, έχει δημιουργηθεί ένα μεγάλο χάσμα σε πολλούς τομείς μεταξύ των χωρών της Ένωσης. Για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων μεταξύ των Περιφερειών της, υλοποιήθηκε από την ΕΕ η Πολιτική Συνοχής, όπου έχει ως στόχο της οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή μεταξύ των κρατών μελών. Για την υλοποίηση της συγκεκριμένης πολιτικής, η Ευρωπαϊκή Ένωση από την καθιέρωση της έως και σήμερα, έχει πραγματοποιήσει σημαντικές τροποποιήσεις και αλλαγές προκειμένου να καταστεί ολοένα και πιο αποτελεσματική, ανταποκρινόμενη στις αλλαγές που γίνονται στο περιβάλλον της Ένωσης.

Η Πολιτική Συνοχής υλοποιείται μέσω των χρηματοδοτήσεων που λαμβάνουν οι χώρες στα πλαίσια αυτής, από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία της Ένωσης. Η χρηματοδότηση των κρατών μελών γίνεται σε προγραμματικές περιόδους όπου τίθενται συγκεκριμένοι στόχοι και προτεραιότητες για την επίτευξη της συνοχής στην Ένωση. Τα πρώτα προγράμματα που ως στόχο τους είχαν την σύγκλιση ξεκίνησαν με τα Πακέτα Ντελόρ το 1988, ακολούθησαν τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης, καταλήγοντας σήμερα με την ισχύ των Εθνικών Στρατηγικών Πλαισίων Αναφοράς.

Στα πλαίσια των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, υλοποιούνται αναπτυξιακές δράσεις, με στόχους που τίθενται τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Η ανάγκη προώθησης της ανάπτυξης στις Περιφέρειες που υστερούσαν σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές, αυξανόταν συνεχώς λόγω των διευρύνσεων της Ένωσης με νέες χώρες στην διάρκεια των χρόνων.

Δράσεις όπως η καταπολέμηση της ανεργίας, η ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας, η γενικότερη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος ήταν στις κύριες προτεραιότητες των προγραμμάτων. Λόγω όμως των συνεχών αλλαγών που λάμβαναν χώρα είτε σε ευρωπαϊκό είτε σε εθνικό επίπεδο, οι στόχοι που θέτονταν αναπροσαρμόζονταν ανάλογα με τις ανάγκες.

Τα τελευταία χρόνια, η αειφόρος ανάπτυξη και η επίτευξη αυτής έχει περιέλθει στους πρωταρχικούς στόχους της ΕΕ. Η αειφόρος ανάπτυξη αφορά τόσο τον τομέα του περιβάλλοντος, όσο και τους κοινωνικούς και οικονομικούς τομείς, με στόχο την προώθηση μίας ποιοτικής ζωής για όλους. Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕ έχει εντάξει στις πολιτικές της του Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών.

Όσον αφορά την Ελλάδα, στα επιχειρησιακά προγράμματα τίθενται στόχοι και προτεραιότητες για την κάθε Περιφέρεια της επικράτειας, για την αντιμετώπιση των αναγκών τους και την εξάλειψη των προβλημάτων. Οι κύριες προτεραιότητες σε εθνικό επίπεδο είναι η οικονομική και κοινωνική

ανάπτυξη, ο εκσυγχρονισμός βασικών υποδομών της χώρας, η ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα και των επιχειρήσεων και εν γένει η μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των Περιφερειών. Η Ελλάδα, ήδη από τα πρώτα χρηματοδοτικά πακέτα που δόθηκαν στα κράτη μέλη, έχει υλοποιήσει αρκετά προγράμματα που στόχευαν στην ανάπτυξη των Περιφερειών και της ελληνικής οικονομίας στο σύνολο της. Η θετική συμβολή των επιχειρησιακών προγραμμάτων στην ελληνική κοινωνία είναι αναμφίβολη, παρόλα αυτά όμως υπήρξαν αρκετά προβλήματα στην διαχείριση αυτών και στην επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί.

Η αποτελεσματικότητα των επιχειρησιακών προγραμμάτων διαφέρει ανάμεσα στις Περιφέρειες της χώρας. Η Περιφέρεια Κρήτης για την οποία γίνεται αναφορά στην παρούσα εργασία, είναι μία Περιφέρεια όπου τα επιχειρησιακά προγράμματα έχουν αρκετά θετικό αντίκτυπο στην τοπική κοινωνία και οικονομία, καθώς επιτεύχθηκε υψηλή απορροφητικότητα των χρηματοδοτήσεων και υψηλά ποσοστά ανάπτυξης. Οι στόχοι που τίθενται στα πλαίσια των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του νησιού, στηρίζονται τόσο στην ανάπτυξη των τομέων που αντιμετωπίζουν προβλήματα, όσο και στους ήδη ισχυρούς τομείς, για την περαιτέρω ανάπτυξη τους.

Τομείς όπως αυτοί της γεωργίας, του τουρισμού, του περιβάλλοντος, του δικτύου μεταφορών καθώς και της τεχνολογίας και της έρευνας, έχουν γνωρίσει ραγδαία εξέλιξη τα τελευταία χρόνια. Η Περιφέρεια Κρήτης ενώ σε κάποιους τομείς, βρίσκεται σε δυσμενέστερη θέση από άλλες Περιφέρειες της Ευρώπης, εν τούτοις η πορεία της τα τελευταία χρόνια, σε σχέση με παλαιότερα, αναδεικνύει την πρόοδο που έχει επιτευχθεί.

Παρά την όποια θετική πορεία της Περιφέρειας Κρήτης προς την επίτευξη των στόχων που θέτει, αναδεικνύεται ωστόσο ως αρνητικό στοιχείο στην υλοποίηση των επιχειρησιακών προγραμμάτων της η ανάγκη να επαναθέσει την στοχοθεσία της τα τελευταία χρόνια στους ίδιους τομείς, κατανοώντας έτσι, την μη επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί, τουλάχιστον όχι στον απαιτούμενο βαθμό. Επίσης σε κάποιες περιπτώσεις η ανάγκη για την συνεχή βελτίωση κάποιων τομέων, είναι απαραίτητη όσο θετικά κι αν είναι τα αποτελέσματα που προκύπτουν. Στην περίπτωση αυτή, η Περιφέρεια θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη της το συγκεκριμένο θέμα, παρατηρώντας και καταγράφοντας τις αδυναμίες που προκύπτουν στα πλαίσια ενός επιχειρησιακού προγράμματος ώστε στην επόμενη περίοδο να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για την αποφυγή της δημιουργίας αντίστοιχων προβλημάτων.

Το νησί διαθέτει συγκέντρωση φυσικών και πολιτισμικών πόρων, έχει αναδειχθεί σε κορυφαίο τουριστικό προορισμό με υψηλού επιπέδου υποδομές και παροχές στον τομέα αυτό καθώς εμφανίζει και υψηλή οικονομική δραστηριότητα, ιδιαίτερα στους ισχυρούς κλάδους του τουρισμού, του εμπορίου και της γεωργίας. Η συνεχής αύξηση της τουριστικής κίνησης, δημιουργεί ακόμα περισσότερες απαιτήσεις οι οποίες θα πρέπει να οδηγήσουν σε περαιτέρω ενίσχυση και εξέλιξη του

τομέα του τουρισμού και στην στήριξη του για περαιτέρω επενδύσεις. Ακόμα, στους τομείς της έρευνας και της τεχνολογίας, τα εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα ανταγωνίζονται επάξια αντίστοιχα ιδρύματα του εξωτερικού, με διακρίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των Ιδρυμάτων θα πρέπει να συνεχίζει να περιλαμβάνεται στους στόχους και των επόμενων χρηματοδοτικών περιόδων καθώς η δυναμική τους για μία επιτυχημένη εξέλιξη είναι αρκετά μεγάλη.

Μεγάλα βήματα έχουν γίνει και στον τομέα του περιβάλλοντος με έργα όπως αυτά της διαχείρισης των απορριμμάτων, των βιολογικών καθαρισμών και γενικότερα πρωτοβουλιών που προωθούν και ενισχύουν την προστασία του περιβάλλοντος. Πέραν όμως αυτών απαιτούνται νέες πρωτοβουλίες για την αειφόρο ανάπτυξη του νησιού, τόσο σε νέες μορφές ενέργειας και στην δημιουργία ανάλογων υποδομών, όσο και στην αποτελεσματική διαχείριση των υδάτινων πόρων. Η στροφή προς νέες μορφές ενέργειας θα βελτιώσει τόσο την ζωή των κατοίκων όσο και την γενικότερη ποιότητα ζωής στο περιβάλλον.

Τομέας αρκετά σημαντικός για το νησί αλλά και για την καθημερινή ζωή των πολιτών αποτελεί το δίκτυο μεταφορών του νησιού. Παρά τις σημαντικές βελτιώσεις που έχουν επιτελεσθεί στο οδικό δίκτυο του νησιού, στα πλαίσια των περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων, το μεγαλύτερο μέρος του νησιού υστερεί σε μεγάλο βαθμό στις υποδομές αυτές, βάζοντας σε κίνδυνο καθημερινά την ζωή των κατοίκων και των επισκεπτών του νησιού. Θετική εξέλιξη αποτελεί το τελευταίο διάστημα, η ανακοίνωση της κατασκευής σύγχρονου αυτοκινητόδρομου στο μεγαλύτερο μέρος του Οδικού άξονα Κρήτης.

Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν προβλήματα στο νησί, η Περιφέρεια Κρήτης έχει καταστεί από τις πιο ανταγωνιστικές στη χώρα σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες, καθώς υπερτερεί σε αρκετούς τομείς. Προκειμένου να συνεχίσει τη θετική της πορεία προς την ανάπτυξη και την σύγκλιση, η Περιφέρεια Κρήτης πρέπει να εστιάσει στις δυνάμεις που έχει και τις ευκαιρίες που τις δίνονται, ώστε να αντλήσει τα επιθυμητά οφέλη.

Σαφώς μεγάλος μέρος των θετικών μεταβολών στα στοιχεία που αφορούν την ανάπτυξη του νησιού, οφείλεται στα επιχειρησιακά προγράμματα και στην αποτελεσματική διαχείριση των χρηματοδοτήσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η συμμετοχή της Κρήτης στο εθνικό ΑΕΠ και στην ΑΠΑ όπου αγγίζει το 5% κατατάσσοντας την στις πρώτες θέσεις, έναντι άλλων μεγάλων περιφερειών της χώρας.

Η στόχευση της Περιφέρειας θα πρέπει να εμπεριέχει την περαιτέρω αξιοποίηση πόρων μέσω Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και λοιπών χρηματοδοτήσεων για την προώθηση της καινοτομίας, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στους τομείς όπου υπάρχει συγκριτικό πλεονέκτημα όπως ο τομέας του τουρισμού, η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας μέσω της δημιουργίας νέων

επιχειρήσεων, η στόχευση στην εξειδίκευση ανθρώπινου δυναμικού και η κατάλληλη αξιοποίηση του μέσω κατάρτισης και εκπαίδευσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Ιωακειμίδης, Π. Κ., (1997) *Ευρωπαϊκή Ένωση και ελληνικό κράτος. Οι επιπτώσεις από τη συμμετοχή στην ενοποιητική διαδικασία*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα.

Λιαργκόβας, Π., και Ανδρέου, Γ., (2007) *Η νέα πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Μαραβέγιας, Ν., (2016) *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Μητούλα, Ρ., (2006) *Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.

Μούσης, Ν., (2008) *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Μπαμπαλιούτας, Λ., και Μητσόπουλος, Κ., (2014) *Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση & περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Παπαδασκαλόπουλος, Α. και Χριστοφάκης, Μ., (2002) *ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Παπάζογλου Ε., (2011), [Η Νήσος της Ευφορίας. Ελευθερία, Διακυβέρνηση, Βιώσιμη Ανάπτυξη.](#)
[Εκδόσεις Παπαζήση.](#)

Σκούντζος, Θ., (2006) *Θεσμοί & Πολιτικές Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Β' έκδοση, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.

Φλογαίτη Ε., (2006), [Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία.](#) Εκδόσεις 'Ελληνικά Γράμματα.

Ξενόγλωσση

Bachtler, J. and Turok, I., (2004) *The Coherence of EU Regional Policy. Contrasting Perspectives on the Structural Funds*, Routledge, London.

Bachtler, J., Begg, I., Charles, D., and Polverari, L., (2016) *EU COHESION POLICY IN PRACTICE*, Rowman & Littlefield, London.

George, S., (1996) *Politics and Policy in the European Union*, Oxford University Press.

Διαδικτυακοί Τόποι / Ιστοσελίδες

Συγχρηματοδοτούμενα Αναπτυξιακά Προγράμματα <http://www.3kps.gr/> [Πρόσβαση στις 2 Ιουλίου 2018]

Ευρωπαϊκή Επιτροπή http://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/how/priorities [Πρόσβαση στις 26 Ιουλίου 2018]

ΕΣΠΑ 2014-2020 <https://www.espa.gr/el/Pages/staticESPA2014-2020.aspx> [Πρόσβαση στις 26 Ιουλίου 2018]

ΕΣΠΑ 2007-2013 <https://2007-2013.espa.gr/el/Pages/Default.aspx> [Πρόσβαση στις 20 Ιουλίου 2018]

Κανονισμός ΕΕ, αριθ. 1303/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=celex%3A32013R1303> [Πρόσβαση στις 20 Ιουλίου 2018]

Κανονισμός ΕΟΚ, αριθ. 2052/1988 του Συμβουλίου, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4b189260-024c-4130-ae6c-8ad7f025f134/language-el> [Πρόσβαση στις 15 Ιουλίου 2018]

Κανονισμός ΕΟΚ, αριθ. 2081/1993 του Συμβουλίου <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/01be3f9d-92d4-4d4f-b901-9839a808ccb4/language-en/format-PDF/source-search> [Πρόσβαση στις 18 Ιουλίου 2018]

Κανονισμός ΕΚ, αριθ. 1260/1999 του Συμβουλίου <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R1083&from=EL> [Πρόσβαση στις 18 Ιουλίου 2018]

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/global-topics/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_el , [Πρόσβαση στις 18 Ιουλίου 2018]

Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=27537&Itemid=73 , [Πρόσβαση στις 16 Ιουλίου 2018]

Συνθήκη Λειτουργίας της ΕΕ_ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN> , [Πρόσβαση στις 16/7/2018]

Η Πολιτική Συνοχής στη νέα Προγραμματική Περίοδο 2014-2020. Η Επενδυτική Στρατηγική για την Μελλοντική Ανάπτυξη και Ανταγωνιστικότητα, (2013), Κέντρο Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης,

<http://europedirect.acci.gr/%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%BF%CF%87%CE%AE%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BD%CE%AD%CE%B1-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1/> [Πρόσβαση στις 15 Ιουλίου 2018]

http://www.pepkritis.gr/2007-2013/wp-content/uploads/2016/08/-----2014_-----KNA_draft_26_6_15.pdf
[Πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2018]

Έργα ΕΣΠΑ

<https://www.espa.gr/el/Pages/BestPracticesFS.aspx?item=1162> [Πρόσβαση στις 20 Οκτωβρίου 2018]

Έργα ΕΣΠΑ

<https://www.espa.gr/el/Pages/BestPracticesFS.aspx?item=1151> [Πρόσβαση στις 20 Οκτωβρίου 2018]

Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δελτίου Τύπου, [Περιφερειακοί Λογαριασμοί : Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2015 και αναθωρημένα στοιχεία για το έτος 2014.](#)

http://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_javax.faces.resource=document&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_in=downloadResources&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_documentID=297775&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_locale=el
[Πρόσβαση στις 21 Οκτωβρίου 2018]

Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δελτίου Τύπου, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού : 1981-2015

http://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_javax.faces.resource=document&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_in=downloadResources&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN

[documentID=238098&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_locale=el](#)

[Πρόσβαση στις [23 Οκτωβρίου 2018](#)]

Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δελτίου Τύπου, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού : Ιούλιος 2018

http://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-

[2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_javax.faces.resource=document&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_in=downloadResources&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_documentID=337195&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_locale=el](#) [Πρόσβαση στις [23 Οκτωβρίου 2018](#)]